

1940'LI YILLARDA İSTANBUL'DA FUHUŞ PROBLEMİ THE PROSTITUTION PROBLEM IN ISTANBUL IN 1940s

Barış CELEP

Giresun Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü

bariscelep@hotmail.com

ORCID No: 0000-0001-6865-9678

ÖZ

Geliş Tarihi:

25.5.2022

Kabul Tarihi:

19.9.2022

Yayın Tarihi:

30.9.2022

Anahtar Kelimeler:

Fuhuş,
İkinci Dünya Savaşı,
İstanbul,
Kadın,
Yoksulluk.

Keywords:

Prostitution,
World War II,
Istanbul,
Women,
Poverty.

Türkiye, her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'nda cepheye savaşmamış olsa da savaşın getirmiş olduğu iktisadi, siyasal, kültürel ve toplumsal sorunlardan yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Savaş dönemi boyunca yaşanan gelişmeler, Türkiye'deki ekonomik hayatı en az savaşan ülkeler kadar olumsuz etkilemiş ve bozulan iktisadi durum dilencilik, hırsızlık, kumar ve özellikle fuhuş gibi pek çok sosyal problemin ortaya çıkmasına yol açmıştır. İstanbul da hem nüfusun büyük kısmına ev sahipliği yapması, hem de hala canlılığını koruyan iktisadi hayatı nedeniyle özellikle fuhşun yayıldığı bir şehir görünümü kazanmıştır. İstanbul'da yayılan fuhuşla ilgili asıl sıkıntı ise fuhşun yasal çerçeveden çıkıp şehirde daha görünür hale gelmesidir. Kanunlar çerçevesinde yasal genelevlerde yapılmasına müsaade edilen fuhuş, hızlı bir şekilde randevuevlerinde, otel odalarında, sinema localarında ve hatta plaj kabinlerinde yapılmaya başlanmıştır. Fuhşun kayıt dışına çıkmış olması, hem toplum sağlığını hem de toplum ahlakını ilgilendirmesinden dolayı iktidarın yakından izlediği bir soruna dönüşmüştür. Fuhşun İstanbul'da hızla yayılması ve daha görünür hale gelmesi sonrasında farklı ideolojik gruplar sorunun çözümüne yönelik palyatif önlemler sunmuşlardır. Devlet ricali ise fuhşun artmasına yol açan sebepler üzerinde durmak yerine polisiye önlemlere başvurmuş ve baskınlarla yasadışı fuhşun önüne geçmek istemiştir. Bu yüzden ki savaşın etkilerinin hissedildiği 1940'lı yılların ikinci yarısında dahi fuhuşla uğraşan kadın sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır.

ABSTRACT

Although Turkey didn't fight in World War II it was heavily affected by economic, political, cultural and social problems brought about by the war. The developments in the war period affected Turkish economy adversely and the disrupted economy in Turkey led to many social problems such as begging, theft, gambling and prostitution which were more common in the cities. The prostitution flourished in Istanbul in war period due to either it was the most populated city in Turkey or its economic life was much better in compared to other Anatolian cities. The main problem in prevalence of prostitution in Istanbul is that illegal prostitution replaced legalized one. The illegal prostitution in clandestine brothels, hotels, cinemas or beaches replaced legal prostitution in brothels under state-specified conditions and regulations. The illegal prostitution became a social problem that government closely monitors because it concerned both public morality and public health. Different ideological groups offered various palliative measures to prevent spread of illegal prostitution. Instead of focusing on the reasons that led to illegal prostitution, the state tried to combat illegal prostitution with repressive measures such as police raids. Thus there was an incredible increase in number of prostitutes even in the second half of 1940's when effects of war were felt.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1121240>

Atıf/Cite as: Celep, B. (2022). 1940'lı Yıllarda İstanbul'da Fuhuş Problemi. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(3), 1579-1598.

Giriş

Osmanlı Devleti'ne 15. yüzyıldan itibaren başkentlik yapacak olan İstanbul, bu açıdan imparatorluğun sadece politik anlamda değil aynı zamanda iktisadi, kültürel ve toplumsal merkezi durumundaydı. Tabii ki bu durum, İstanbul'un nüfusunda artışa yol açmış ve bu artış kimi sosyal problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu sosyal meselelerden biri olan fuhuş yasadışı bir şekilde (devletin kontrolünde olmaksızın) yürütülmüş olsa da zamanla devlet erkinin dikkatini çekmiş ve bu sebeptendir ki devletin denetimi altındaki ilk genelevler 19. yüzyılın ikinci yarısında Galata ve Pera'da açılmıştır (Toprak, 2017: 318).¹ Açılan genelevler hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır. 1906'da sadece Galata ve çevresinde faaliyet gösteren 100 civarında genelev tespit edilmiştir (Özbek, 2010: 560). 1908-1918 arası dönem ise fuhşun İstanbul'da daha görünür hale geldiği bir süreç olmuştur. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra sırasıyla patlak veren Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya savaşları nedeniyle ülkedeki yoksulluk, işsizlik, açlık ve sefalet artarken kadınlar, kendilerinin ve ailelerinin geçimlerini sağlayabilmek için fuhşa yönelmek zorunda kalmıştır (Yakut ve Yetkin, 2011: 284). Yaşanan savaşların hemen akabinde ulusal kurtuluş mücadelesinin başlaması ve bu süreçte İstanbul'un işgal edilmesi şehirdeki fuhuş probleminin varlığının devamına yol açmıştır. 1920 yılında nüfusunun 600.000 dolaylarında olduğu düşünülen İstanbul'da 2171 vesikalı hayat kadınının bulunduğu tespit edilmesine karşın kayıt altına alınmamış olan hayat kadınları da düşünüldüğünde fuhuşla uğraşan kadın sayısının 4500 ila 5000 dolayında olduğu tahmin edilmektedir (Toprak, 2017: 325). Yeni rejimin kurulmuş olması ve savaş ortamının ortadan kalkması ile birlikte 1920'li yılların ikinci yarısında en azından vesikalı hayat kadını sayısında azalma görülmüş ve resmi kayıtlardaki fahişe sayısı 1926'da 869, 1927'de 793 ve 1928'de ise 860 olmuştur (Toprak: 2017: 327). Cumhuriyet rejiminin fuhşa yaklaşımında yasaklayıcı ve düzenleyici olmak üzere iki temel yaklaşım ortaya çıkmış olsa da 1920'li yılların tamamında fuhuşu düzenleyici yaklaşım süreci şekillendirmiş, 1930-1933 aralığında yasaklayıcı yaklaşım denenmesine karşın 1933 itibarıyla yeniden düzenleyici yaklaşıma geri dönmüştür (Evered ve Evered, 2012: 533-534). Tabii ki yasal düzenlemelerle çözüme kavuşturulmaya çalışılan fuhuş problemi, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte yeniden İstanbul'un en temel sorunlarından biri haline gelecektir.

Savaş ile Bozulan İktisadi ve Toplumsal Yapı

Türkiye her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'na (1939-1945) girmemiş ve cephelede savaşmamış olsa da savaşın beraberinde getirdiği iktisadi sıkıntılardan yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Her an savaşa girilebilir düşüncesiyle ihtiyaç duyulandan daha fazla askerın silahaltına alınmış olması, öncelikle askeriyenin genel bütçedeki yükünü arttırmıştır. Fakat bu durumun yaratmış olduğu asıl sorun, tarlalarda çiftçi veya fabrikalarda işçi olarak çalışabilecek genç işgücünü kırsalalara taşıyarak, üretimin en temel bileşenlerinden olan işgücünde hem niceliksel hem de niteliksel anlamda sıkıntılara yol açmış olmasıdır. Mevcut durumun savaş nedeniyle yaşanan küresel ekonomik durgunlukla birleşmesi ise Türkiye'yi iktisadi açıdan en az savaşan ülkeler kadar etkilemiştir. O kadar ki İkinci Dünya Savaşı yıllarında yüksek fiyat artışları görülürken, bu fiyat artışları savaşta yer alan Japonya, Almanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerdeki artış oranlarını dahi geride bırakmıştır (Metinsoy, 2017: 59). Ortaya çıkan tablodaki asıl sıkıntı ise çalışanlara ödenen ücretlerin fiyat artışlarının gerisinde kalmış olmasıdır. Zira İktisat Bakanlığı tarafından hazırlanan toptan eşya fiyat endeksine göre 1938-1943 yılları arasındaki fiyat artışları % 500'ü bulmuşken, savaş yıllarında (1939-1945) reel ücretler % 50 oranında azalmıştır (Nacar, 2006: 202). Alım gücünün düşmesi buna karşın fiyatlardaki artış dolayısıyla dönem en temel gereksinimlere bile ulaşmakta zorluk çekilen bir dönem olarak resmedilecektir. Bu yüzdendir ki ekmek karnesi uygulaması savaş yıllarına ait anlatılarda ön plan çıkarılan esas tema olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı bu bağlamda sadece yoksulluğu arttırmamış, gittikçe yayılan sefalet dilencilige, fuhşa, hastalıklara ve özellikle çocuk ölümlerine yol açmıştır (Yurt ve Dünya, 1944: 146). Bu toplumsal problemlerin en fazla gözlemlendiği saha ise kentler olmuştur. Kalabalık nüfuslara ev sahipliği yapması dolayısıyla şehirler, II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu yoksulluğun ve buna bağlı toplumsal problemlerin en çok hissedildiği mekânlara dönüşmüşlerdir. Bu açıdan İstanbul savaşın sarsıcı etkilerinin su yüzüne çıktığı en önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. Zira en kalabalık kent unvanını taşıyan şehrin nüfusu savaş yıllarında da hızlı bir şekilde artmaya devam edecektir. Öyle ki 1935'de kentte yaşayan insan sayısı 741.148 iken, bu sayı 1940'da 793.749'a, 1945'de ise 860.558'e ulaşmıştır (İstanbul Belediyesi Neşriyat ve Umum Müdürlüğü, 1950: 12).

¹ Özellikle 1853-1856 Kırım Harbi'nden sonra İstanbul'a gelen yabancı askerlerin varlığı fuhşun devlet kontrolünde yapılmasını zorunlu hale getiren etkenlerden biri olmuştur (Doğan, 2018: 243).

Trakya'dan gelen aileler, yabancı memleketlerden kente katılan mülteciler, hâlihazırda uluslararası ticaretin yapılabilmesi dolayısıyla Anadolu'nun diğer kentlerinden akın eden tüccar ve esnaflar, özellikle dokuma, ayakkabı, madeni eşya üretimi gibi sektörlerde çalışmak için şehre yığılan işçiler İstanbul'un mevcut kalabalığını daha da arttırmıştır (Avni, 1943: 237). Nüfusun savaş yıllarında bu denli artmış olması harbin getirdiği iktisadi buhranla birleşince İstanbul farklı toplumsal problemlerin sergilendiği bir vitrin haline gelmiştir. Fuhuş ise iktidarın üzerine titrediği en önemli sahayı, toplum sağlığını ilgilendirmesinden dolayı yerel ve ulusal gündemi meşgul eden en önemli meselelerden biri olacaktır.

İstanbul, Savaş ve Fuhuş

“İstanbul Sokağa düşmüştü. Akıllı olanlar kurnaz, hızlı olanlar telaşlı yaşıyordu. Genç, güzel kızlar, el değmemiş tazeler, gün görmüş körpe dullar, orta malı aşifteler gibi Tarlabası'ndaki, Firuzağa'daki süslü salonlarda piyasaya çıktılar... Fukara kızlarının çoğu, Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'ndeki zabıtlara, başparmaklarının mor mürekkebe bulanmış mühürlerini bastılar...”(Karakoyunlu, 2016: 115).

Cephelere gönderilen erkekler yüzünden kadın-erkek beraberliğinin kesintiye uğrayıp gündelik hayat pratiklerinin değişmesi, ekonomik buhran ve savaş ile birlikte ortaya çıkan psikolojik çöküş değişik coğrafyalarda fuhşun patlamasına yol açmıştır. Döneme ait rakamlar oldukça dikkat çekicidir. Viyana'daki 183 hayat kadınının çalıştığı dokuz genelev sadece 1943 yılı içerisinde 623.000 müşteri ağırlamışken (Czech, 2011: 64), aynı yıl Paris'teki hayat kadınlarının sayısında yaklaşık 100.000'lik bir artış tespit edilmiştir (Diamond, 2013: 39). Her ne kadar savaşın içerisinde yer almış şehirlerdeki rakamlar kadar olmasa da İstanbul'da da benzer bir durum yaşanacaktır. Resmi kayıtlara ulaşılamamış olması kentteki hayat kadınlarının sayısı hakkında net bir bilgi edinilememesine yol açsa da dönem içerisinde yapılmış kimi saha çalışmaları bu anlamda bir fikir edinilmesine katkı sunmaktadır. Örneğin İstanbul Üniversitesi'nde yapılan sosyolojik bir çalışmadaki Emniyet Müdürlüğü'ne ait veriler İstanbul'da yasal genelevlerin bulunduğu Abanoz, Galata ve Ziba'daki çalışan kadın sayısının 1939'da 269 iken 1948'de 448'e yükseldiğini göstermiştir (Akman, 1949: 45-46).² Bu genelevlerde vesikasız kadın çalıştırılmasının da 'vaka-ı adiy'e' den olduğu düşünüldüğünde aslında sayının daha da yüksek olduğu varsayılabilir. Savaş dönemi içerisinde fuhşun yasal çerçeveden sıyrılıp kayıt dışına çıkması ve özellikle randevuevlerinin genelevlerin yerini almaya başlaması³, kayıt altına alınamayan hayat kadını sayısının aslında kayıt altındaki rakamların oldukça üzerinde olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Zira 1950 yılında İstanbul'da 500 kadının çalıştığı 69 yasal genelev varken, şehirdeki kayıt dışı randevuevlerinin sayısının 1500'e ulaştığı iddia edilmiştir (Chicago Daily Tribune, 1950). Savaş sırasında İstanbul zabıtasının yapmış olduğu uygulamalarda yakalanan kadın sayısı da bu değerlendirmeyi doğrular niteliktedir. 22 Ağustos 1943'te İstanbul zabıtasının plajlara, mesire yerlerine, gazinolara ve randevuevlerine baskınları sonucu sadece bir günde 100'den fazla genç kızın yakalanmış ve muayeneye gönderilmiş olması, yasal olmayan fuhşun ne denli yaygın hale geldiğini gösterecektir (Önen, 1943: 3).⁴

Zabitanın yapmış olduğu baskınlarda fuhuş yaparken yakalanan kadınların fazlalığı kamuoyunun dikkatinin şehirdeki fuhuş problemine kaymasına neden olmuştur. Kamuoyunun dikkatinin asıl yöneldiği nokta ise fuhşun neden hızlı bir şekilde yaygınlaştığı olacaktır. O kadar ki En Son Dakika gazetesi (1943: 1) zabıta baskınları sonrası ortaya çıkan tablodan hareketle okuyucuları arasında bir anket açmış ve okurlarına “Genç kızlarımızda görülen ahlak düşkünlüğünü nasıl izah ediyorsunuz?” sorusunu yöneltmiştir. Harbin beraberinde getirmiş olduğu iktisadi yıkımın “ahlak düşkünlüğü”ne yol açan sebeplerin başında geldiği düşünülmüştür. Savaşın erkekleri kışlalara taşıyarak hanenin geçimini kadınların üzerine yıkmış olması, artan fiyatlar ve düşen alım gücü ile birleştiğinde kadınlar açısından fuhuş para kazanabilmenin temel yollarından biri haline gelmiştir. Büyük Doğu dergisinde yayınlanan ve dokuz hayat kadını ile yapılan görüşmelerin anlatıldığı yazı, bu açıdan

² Birleşmiş Milletler kayıtlarına göre 1947-1948 yılları arasında Türkiye'deki kayıtlı hayat kadını sayısı 2239'dur (Willcox, 1961: 44).

³ Genelevler devletin denetimi altında faaliyet gösteren, vergi ödeyen, ruhsatlı yerler olmasına karşın randevuevlerinin temel özellikleri ruhsatsız olmaları, vergi ödememeleri, devlet denetimine tabii olmamaları ve dolayısıyla da vesikasız hayat kadını çalıştırmalarıdır.

⁴ İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir ise yüzlerce kadın yakalandığı yolundaki haberleri 'mübalagalı' olarak nitelendirmiştir. Demir rakamların gerçeği yansıtmadığını ifade etmiş olsa da toplam yakalanan kadın sayısı hakkında bilgi vermekten kaçınmıştır (Vakit, 1943: 2).

değerlendirmeyi doğru kılan bilgiler sunmaktadır. Zira görüşlerine başvurulmuş bir ‘mama’ (genelev sahibi) on sene içinde işlerin en fazla geliştiği zaman olarak son birkaç seneyi işaret etmiş ve nedeni sorulduğunda ise, “muharebe” cevabını vermiştir. Aynı röportajdaki hayat kadınlarından biri fuhşa ‘ihtiyaç’ yüzünden bulaştığını, zira babasının “ben seni besleyemem, asıl sen beni besleyeceksin” dediğini aktarıırken, bir diğeri ise anne ve babasıyla yaşadığı evde yemeğin fuhuştan kazanılan para ile piştiğini ifade etmiştir (Muhsinoğlu, 1943: 4). Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyonu da yaptığı incelemelerde kadınları fuhşa sürükleyen en temel sebep olarak geçim zorluğunu işaret edecektir. Komisyon, fuhşa bulaşan kadınların birçoğuna hayır ve şefkat müesseselerinde iş bulunduğunu ve işe yerleştirilen kadınların “namuslu hayata avdet ederek”, evlenip yuva kurduklarını belirtmiştir (Akbeğ, 1949: 23).⁵ Kimi değerlendirmeler ise fuhşa yönelimin temel nedenin savaş nedeniyle ortaya çıkan açlık ve sefalet olduğunu kanıtlamak istercesine, Birinci Dünya Savaşı’ndaki süreçte de şimdikine benzer bir tablo yaşandığını, aç, çıplak ve sefil kalan kadınların tek çare olarak fuhşa yöneldiklerini aktaracaktır (Kafli, 1943: 2).

Toplumdaki genel tanı fuhşun arkasında yatan temel nedenin bozulan iktisadi yapı olduğu yönündedir. Dönemin ünlü gazetecilerinden Valâ Nurettin (1901-1967) de bu tanıya atıfta bulunarak, genç kızların fuhuşla berbat olmalarını önleyecek yegâne kuvvetin hayatı ucuzlatmak olduğunu ifade etmiş ve açıklamasını kendine has şu dizelerle sonlandırmıştır: “Bu dert şöyle izah edilir: Bir tarafta sefalet, Bir tarafta sefalet” (En Son Dakika, 1943: 3). Nureddin’in dizelerinde göze çarpan asıl nokta ise sefaletin yanında sefaletin de fuhşa yol açmış olduğudur. ‘Sefalet’ten kasıt, zevk, eğlence ve yasak şeylere düşkünlük olsa da aslında dönem itibarıyla verilmek istenilen temel mesaj, lükse olan düşkünlüğün kadınları baştan çıkarıp fuhşa sürüklediğidir. İstanbul’da fuhuşla ilgilenen yetkililer ekonomik şartların bozulması, buna karşın özellikle Amerikan filmleri ve moda gösterileriyle yükselişe geçen lüks iptidasının deyim yerindeyse kadınların gözlerini kör ettiğini ve gizli çalışan randevuevlerinin bu süreçten faydalandığını bildirmişlerdir (Akman, 1949: 53). 18 yaşını doldurmamış dört genç kıza fuhşa teşvikten yargılanan genelev sahibiyle ilgili verilen haberde de bu durum özellikle ön plana çıkartılmıştır:

“Behice, Selma, Atifet ve Nermin adında 4 genç kıza fuhuşa teşvikten suçlu idi. Bu kızlardan hiçbirisi de henüz 18 yaşını doldurmamışlardı. Ne yapıp yapmış, her birini ayrı bir şekilde kandırılmış, umumhanesine düşürmüştü.

Zaaf noktalarını da biliyordu. Bobsitil ayakkabı, şık şık elbise almaları için her birine yüzde dört yüz faizle borç para vermiş, böylece yularlarını tamamıyla eline almıştı. Kızlar artık kendisinin her emrini dinleyen birer oyuncak olmuşlardı” (En Son Dakika, 1943: 3).

Her ne kadar kadınların lükse olan düşkünlüğü kentte artan fuhşun sebepleri arasında gösterilmiş olsa da, bu durumun dönemin denetleyici kuşak/entelektüellerinin modernleşmeye karşı dile getirdikleri eleştirilerden etkilendiği de bir gerçektir. Zira 1940’larda popüler kültür ürünlerine, başka bir deyişle *Amerikanlaşmaya* ve tüketim kültürüne yönelik eleştiriler kadınları da hedef tahtasına oturtmuş ve kadınların lüks mallara özenmesi ve tüketimi arttırması ahlak bağlamında ele alınarak, yozlaşma göstergesi sayılmıştır (Cantek, 2013: 79). Bu açıdan kadınların lüks yüzünden fuhuş bataklığına sürüklendiği iddiası, tüketim kültürünün kadınları ne denli ahlaksızlaştırdığını göstermeye çalışan denetleyici kuşak/entelektüellerin elinde kullanışlı bir araca dönüşmüştür. Türkçü basın da, denetleyici kuşak/entelektüellerin yaptığı gibi, toplumsal bir sorun haline alan fuhşun temel nedeni olarak kadınların lüks tutkusunu işaret etmiştir. Böyle bir iddianın arkasında mizojininin veya ataerkil önyargıların olduğu iddia edilebilir. Öncelikle fuhşun temel müsebbibinin lüks tutkunu kadınlar olduğunu iddia etmek her şeyden önce kadınlardan cinsel hizmet talep eden erkekleri sorunun bir parçası olarak görmemek anlamını taşımaktadır. Ayrıca sefaletin değil de lükse erişimin fuhşun temel gerekçesi olarak sunulması kadınların fuhşa mecburiyetten bulaşmadıkları gibi bir anlayışın ortaya çıkmasına, bu anlayış da kadınların lüks ile ilişkilendirilen “ahlak bozukluğu”ndan dolayı şeytanlaştırılmasına yol açmıştır. Tabii ki lüks tutkusu ile fuhşu ilişkilendiren savın arkasında dönemin siyasi atmosferinin etkili olduğu da düşünülebilir. Zira fuhşun temel müsebbibi olarak açlığı ve sefaleti göstermek, dolaylı yoldan toplumdaki ekonomik ve sosyal eşitsizliğe vurgu yapar ki bu eşitsizlik vurgusu da rejimin düşman ideolojisi komünizmin propagandasına istemeden de olsa katkı

⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu da Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyonu ile aynı görüştedir. Baltacıoğlu’na göre açlık fuhşu doğuran sebeplerin en önemlilerinden biridir ve Rusya’da olduğu gibi fahişelere iş bularak fuhşu kökünden kazımak mümkündür (Yeni Adam, 1943: 5). Baltacıoğlu (1936: 2) için fuhşun zecir (yasaklama) ile yok edilmesi ise mümkün değildir.

sunmak anlamını taşıyacaktır. 1939 yılında İstanbul'da Madam Atina adlı bir kadının 230 genç kızı erkeklerle pazarladığının ortaya çıkması üzerine Bozkurt isimli dergide yapılan değerlendirme, Türkçü basının fuhuş meselesinde konumlandığı yere ışık tutmaktadır:

“Bu çeşit hadiseler sık sık tekerrür ediyor. Bu vaziyet bize, ahlak bozukluğunun münferit bir vak'a değil, genişlemeye yüz tutan bir salgın halini aldığını gösterir.

Komünistler ve sosyalistler gibi:

‘Dert cemiyetin içindedir. O 230 zavallı, ekme kavgasının itişiyi o uçuruma düştüler ve yenileri de düşmekte!’ demiyeceğim.

Bu sözün saçmalığı aşikârdır. Sıkı bir tetkik, bu maznunların, para ihtiyacından çok, ahlak bozukluğu saikile o eve düştüklerini gösterir. (Lüks hayat) vaadine kanmış olmaları, sosyalistlerin lehinde bir delil değildir. Ekmeği olanın belki francala yemek için girişeceği ahlaksızca bir harekettir” (Küçükay, 1939: 15-16).

Özellikle 1940'lı yıllarda Türkiye'deki siyasi atmosfere rengini veren komünizm karşıtlığı, fuhuş lüks tutkusu ile ilişkilendirerek ahlaksız bir hareket olarak tanımlamakla kalmayacak aynı zamanda fahişelik ve evlilik dışı cinsel ilişki 'öteki' kadının, yani komünist kadının tipik davranışı olarak betimlenecektir (Özman ve Yakın, 2020: 126). Fakat lüks iptidasının fuhuş tetiklediği savı sadece tüketim kültürünü değil aynı zamanda savaş zamanı hızlı bir şekilde zenginleşen sınıfları da tehdit eder bir hal alacaktır. Zira vurgunculuk yaparak varsıllaşan kesimler hızla yoksullaşan İstanbul'un genç kızlarını hem beden hem de ruhen kirletmekle suçlanmışlardır (Nurettin, 1943: 3). Birinci Cihan Harbi esnasında halk dilinde “harp tüccarı, spekülasyon erbabı, 331,332,333 zengini ya da muhtekir” (Toprak, 1987: 31) şeklinde adlandırılan savaş zenginleri, yeni dünya savaşında ise büyük ölçüde “türedi veya hacığa” isimleriyle anılmışlardır. Özellikle ön plana çıkan ‘hacığa’ figürü köyden kalkıp ticaret veya ziyaret için şehre gelen ve çılgınca para harcayan zengin köylüleri ifade etmek için kullanılmıştır.⁶ Taşradan şehre akın eden savaş dönemi zenginleri İstanbul'daki hayatı, özellikle de gece hayatını etkileyecektir. Çalgılı gazinolar başta olmak üzere eğlence yerlerinin sayıları hızla artarken, eğlencenin niteliği de değişmiştir. Açılan çalgılı gazinolarla Anadolu'dan gelen kasaba tüccarlarını veya zengin köylüleri eğlendirmek için Anadolu şarkıları seslendirilmeye başlanmış, köylü kıyafetleri giyen kadın sanatçılar da Konya'nın kaşık havasını taklit ederek rumba ile karışık oyunlar sergilemişlerdir (Avni, 1943: 238). Bu eğlence anlayışının değişmez parçasını ise kadınlar ve genç kızlar oluşturmuştur. Hacığaların şehirdeki varlığından şikâyetçi olan ve “heybelerle gelenler”in memleketlerine dönmesini İstanbul için “normale dönüş” şeklinde tanımlayan Refik Halid Karay'ın anlatımı, hacığaların içerisinde kadınların da yer aldığı eğlence anlayışını gözler önüne sermektedir:

Fakat onlar bizi ve İstanbul'u çok düşünecekler ve güç unutacaklar.

Hele yarın kış çatınca ve ücra kasabaya hazin akşam loşluğu basınca eski vurguncu – hayal, hatırlayış kudreti ne derece kıt olsa yine de – dalıp dalıp kendinden geçecek:

Şu saatte Taksim meydanının elektrikleri yanmıştır; her taraf cıvılcıdır; çalgılı gazinolar dolmağa, saz sesleri yükselmeğe başlamıştır. Ayten mi desem, Marika mı, yoksa Perihan mı takmış takıştırmış, Tarlabasındaki pansiyonundan çıkmış, salına sallana, etrafa lavanta kokusu yaya dağıta bar yolunu tutmuştur. Şimdi ben orada bulunsaydım gözünü sevdiğim karaborsaya sürülmüş yağın, balın, Amerikan bezi veya manda gönünün kârını cebime yerleştirmiş, çoktan taksiye kurulmuştum. Ne cin gibi garsondu o Sotiri...masamı kapatmıştı; kapıdan görününce her işi bırakmış, koşup karşılamıştı. Kasadaki herif de yerinden kalkmış, selâma durmuştu. Sofram nasıl da donanır, ahbablarla dolar, bir işaretime üç kız birden nasıl da can atarcasına koşardı! (Karay, 1946: 5).⁷

⁶ Hacığa figürünün tanımlanmasında dikkat çeken asıl husus sahip oldukları servetin ön plana çıkarılmasıdır. Akşam gazetesinde yayınlanan hacığa figürü şu şekilde resmedilmiştir: “O gece ev halkını başına toplayıp veda nasihatlerinde, hediye vaatlerinde bulduktan sonra yüzük, binlik banknot tomarlarının bir kısmını mintanın içindeki koyun cebine yerleştirmiş, bir kısmını da belindeki kuşağın arasına sarmış; ertesi sabah da lacivert abadan çapraz göğüslü ceketini, külot pantolonunu, saplı deriden kundurlarını giymiş, heybesini sırtlayıp erkenden yola çıkmıştır. Elbise de, kırmızı güllü basma fistan da, nalçalı kunduralar da İstanbul seyahati için yeni yaptırılmıştır. Öyle ya, İstanbul sokaklarında gıcır gıcır yeni elbisesiyle dolaşmazsa kendisinin koyun koltuğu para dolu Hacığa olduğunu nasıl anırlar?” (Akşam, 1944: 2).

⁷ Hacığa Türküsü isimli türküde hem hacığaların ne şekilde zenginleştiği hem de içerisinde kadınların da yer aldığı eğlence anlayışları açık şekilde tasvir edilmiştir:

Hacığa figürü üzerindeki temel eleştiri noktalarından biri eğlence veya ticaret için şehre akın eden bu tip zenginlerin barlarda, içkili ve çalgılı yerlerde hesapsızca para sarf ederek genç kızları kötü yola düşürmüş olmalarıdır (Güneysu, 1945: 5). Hacığaların şehirlerdeki kadınlarla ve kızlarla ilişkileri o denli su yüzüne çıkmıştır ki bunu konu edinen edebi çalışmalar da hızlı bir şekilde kullanıma sokulmuştur.⁸ Her ne kadar şehirde yaygınlaşan fuhşun sebepleri arasında artan yoksulluk, lüks tutkusu veya ortaya çıkan yeni sınıflar gibi gerekçeler sunulmuş olsa da İslami basın olaya farklı bir cepheden yaklaşacaktır. İslami basına göre fuhşun bu denli yayılmasının temel nedeni savaş nedeniyle silahaltına alınan erkeklerden boşalan sahalarda kadınların çalıştırılmaya başlanmasıdır.⁹ Kadınların erkeklerin yokluğunda çalışma hayatında daha görünür hale gelmesi cemiyette ahlaki açıdan fuhşu kolaylaştırıcı bir vaziyetin doğmasına sebep olmuştur (Seno, 1946: 3).¹⁰ Burada dikkat çeken nokta ise fuhşun ortaya çıktığı coğrafyanın, İslami dergilerdeki fuhşun nedenleri hakkında yapılan değerlendirmelerde farklılığa yol açmasıdır. Örneğin Büyük Doğu'da Yunanistan'da artan fuhşun ve zührevi hastalıkların gerekçesi olarak açlık gösterilmiş ve açlık "ahlak, şeref, vatan, namus ve bütün mukaddesatın katili" olarak tarif edilmiştir (Çandır, 1944: 9). İslami basının Türkiye mevzubahis olduğunda, açlığı değil de kadınların çalışma hayatına katılmasını fuhşun sebebi olarak göstermesi aslında toplumda Müslüman kadınlara atfetmiş olduğu rolle ilintilidir. Zira bu bakış açısına göre kadının ezeli ve ebedi yegâne işi anneliği ve ailesidir. Bu yüzden de muhtaç olmayan kadınların iş kadrolarında yer almasına lüzum yoktur. Atılması gereken temel adım kadınları

“...
...

Mahsul pahalı gitti,
Kesede darlık bitti,
Şehre attım kapağı,
Bütün âlem işitti.
Halk erirken mum gibi,
Ben kazandım kum gibi,
Kaşla göz arasında,
Oldum servet sahibi.
Artık gömleğim ipek,
Takarım altın köstek,
Karı evde beklesin,
Metresim sanki çiçek.

...

Bilmezsem de konuşmak,
Kolay şehre alışmak,
Şimdi benim işimdir,
Avratlarla oynamak.
Garson, söyle 'bol' gelsin,
Kız ne kadar güzelsin,
Tarlamdaki buğdaya,
Vallahi sen bedelsin.” (Çenebaz, 1945: 5-6).

⁸ Hacı ağaların kadınlarla/kızlarla yaşamış oldukları ilişkileri konu edinen eserler için bkz. (Akdemir, 1944); (Şahinbaş, 1945); (Şahinbaş, 1945); (Uçak, 1949).

⁹ İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Türkiye'deki kadın işçi sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. 1937 yılından 1943 yılına gelindiğinde kadın istihdamında yaklaşık %12'lik bir artış gözlemlenmiştir (Makal, 1999: 309). Türkiye genelinde gözlemlenen bu artış İstanbul'da da yaşanmıştır. 1935 yılında 14359 olan İstanbul'daki kadın işçi sayısının 1945 yılında 30000'e yükseldiği tahmin edilmiştir (Dincer, 1946: 28). Döneme ait tanıklıklar da kadınların hızlı bir şekilde işgücüne katıldığını doğrulamaktadır. Savaşla birlikte kendisi de çalışmaya başlayan Ayşe Zaimoğlu kadın istihdamında yaşanan artışı şu şekilde açıklamıştır: “Savaş olunca herkesin kocaları askere gitti. Herkes işe girdi o yüzden. Çocuklarla kaldı, gelinler kaynanalar. Hepsi işe başladı. Biz de yengemle Sümerbank'ta çalıştık. O zaman çok kadın çalışan vardı. Çalışmalar da ne yaparlar? Başka yolu yoktu ki yaşamaların.” (Sarıoğlu, 2004: 139-140).

¹⁰ Her ne kadar İslami basın artan fuhşun temel nedeni olarak kadınların çalışma hayatına katılmasını göstermiş olsa da bu açıklama aynı zamanda zimni bir şekilde dönemin iktisadi sıkıntılarını da vurgu yapmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek (2013: 109) de geçmiş dönemlerde ortaya çıkan fuhşun kadının büsbütün açıldığı ve murakabesiz bırakıldığı Cumhuriyet devrinde arttığını söylerken, İkinci Dünya Harbi'ne girilmesiyle başlayan ekonomik zorlukların bu problemi daha da ağırlaştırdığını ifade etmiştir.

“deklase” (değer kaybetmiş) olmaktan kurtarıp, asıl ve mühim vazifelerine yani aileye ve dolayısıyla anneliğe iade etmektir (Seno, 1946: 3).

Dönemin sosyalist ve feminist isimlerinden biri olan Sabiha Sertel ise İslami basındaki değerlendirmelerin tam tersini savunmaktadır. Sertel (1940: 5-6) kadının esas vazifesinin iyi bir ev kadını olmak olmadığını, kadının da erkek gibi her şeyden evvel bir istihsal (üretim) unsuru olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Sertel dönemin ekonomik zorluklarına da işaret ederek, kadının çalışmasının bir fantezi değil iktisadi ve içtimai bir zorunluluk olduğunu da altını çizmiştir. Bu açıdan Sertel’e göre fuhşun nedeni çalışma hayatındaki artan kadın oranı değil aksine kadınların çalışmamasıdır. Sertel için en büyük ahlaksızlıklar hayatlarını kazanmak için çalışmayan unsurlar arasından çıkmaktadır. Feminist ve sosyalist hareketin bir diğer önemli isimlerinden biri olan Suat Derviş ise 1944-1945 aralığında yayınlanan ve oldukça ses getiren Fosforlu Cevriye isimli romanda annesini, babasını tanımamış ve sokakta büyüyen Cevriye’nin maceralarını anlatırken aynı zamanda hayat kadınlarının içinde buldukları sefaletle de vurgu yapmaktadır (Derviş, 2021). Bu açıdan Derviş için yaşanan yoksulluk fuhşun temel nedenlerinden biridir.

Fuhş Yapılıyor Ama Nerede?

Fuhşun bu denli yayılmasının nedeni olarak genel anlamda bozulan iktisadi yapı ön plana çıkarılmış olsa da özellikle ideolojik anlamda değişik yerlerde konumlanmış olan gruplar daha farklı gerekçeler ortaya koymuşlardır. Gerekçeler her ne olursa olsun fuhşun, özellikle de yasal olmayan fuhşun, önüne geçilemediği bir gerçektir. Nedenler üzerinde yapılan tartışma fuhşun kimler tarafından yapıldığı sorusunu da akıllara getirecektir. Resmi evraklara ulaşılamamış olması bu dönemde fuhşun kimler tarafından yapıldığı sorusuna kesin cevaplar verilmesini engelse de önceki dönemlere ait kimi veriler, bu dönemde fuhşun büyük ölçüde Müslüman-Türk kadınlar tarafından yapıldığını iddia etmemize imkân tanımaktadır. Zira 1932 yılının sonunda tamamlanan bir araştırma Türkiye’deki yasal genelevlerde fuhş yapan kadınların %50 ile %60’nın Türk olduğunu, kalanının ise Rum, Yahudi ve Ermenilerden oluştuğunu ortaya koymaktadır (National Archives and Records Administration (NARA), 867.401.23). Dönem içerisinde fuhşla uğraşan kadınlar farklı etnik ve dini kimliklere sahip olsalar da hepsinin ortak özelliği Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmalarıdır. 1947-1948 aralığına ait Birleşmiş Milletler’e ait rakamlar Türkiye’de kayıtlı 2239 hayat kadını arasında yabancı uyruklu hiçbir kadının bulunmadığını göstermektedir (Willcox, 1961: 44). Zaten fuhşla uğraşan yabancı uyrukluların sınır dışı edilmesi de sıklıkla başvurulan bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 1939 yılında Rus mülteci Yahudi Hayim, karısı Marya ve kızları Luba gizli randevuevi işlettikleri gerekçesiyle sınır dışı edilmişlerdir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.10.206.407.14.).

Fuhşun öznesi durumundaki kadınların kimliklerinden ziyade yaşları da önemli bir tartışma konusudur. Bu tartışmanın temel nedeni ise kız çocuklarının da fuhşla ilgili süreçte ön plana çıkmış olmasıdır. Mihri Belli (1989: 211) savaş dönemi İstanbul’unu resmederken Beyoğlu’nun arka sokaklarında 11-12 yaşlarındaki kızların satıldığından bahsetmiştir. Her ne kadar Fuhşla ve Fuhş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi’nde (1935: 22) yaşı 21’den aşağı olan kadınları evlerine kabul eden veya fuhş için ziyaretçilere çıkaran genelev sahiplerinin evlerinin bir ay müddetçe kapatılacağı ve evlerin sahipleri hakkında Ceza Kanunu’na göre takibat yapılacağı belirtilmiş olsa da, basına yansıyan haberler randevuevlerindeki baskınlarda azımsanmayacak sayıda kız çocuğunun yakalandığını göstermektedir (Vakit, 1941: 1; Vakit, 1942: 4; Köroğlu, 1940: 2). 1943’ün Ağustos ayında Beyoğlu’nun çeşitli noktalarına yapılan baskınlarda gizli fuhş yapmaktan gözaltına alınan 100’den fazla kadının büyük çoğunluğunun 14-18 yaş aralığında olduğu belirtilmiştir (Vakit, 1943: 3). Küçük kızların fuhş yapması o kadar olağandır ki kimi randevuevi sahipleri polis veya zabıta baskınlarında yakalanmamaları için çalıştırdıkları küçük kızlara sahte nüfus kâğıdı çıkartarak yaşlarını büyütmüşlerdir (En Son Dakika, 1942: 2). Küçük kızların sadece yasal olmayan fuhşa ev sahipliği yapan randevuevlerinde çalıştırıldığını söylemek ise doğru olmayacaktır. Zira yasal genelevlerin bulunmuş olduğu Ziba, Abanoz ve Galata’da yapılan denetimlerde de küçük yaşta fuhş yapan kızlar tespit edilmiştir (Vakit, 1941: 16).

Dönem itibariyle İstanbul’daki asıl sıkıntı fuhşun neden ortaya çıktığı veya kimler tarafından yapıldığından ziyade nerede yapıldığı ile ilgilidir. Zira savaş dönemiyle birlikte fuhş sadece yaygınlaşmamış aynı zamanda genelevlerin dışına çıkarak bir anlamda kayıt dışı bir hal almıştır. Genelevler, başka bir ifadeyle idari makamların denetiminde olan fuhş, İstanbul’da Ziba, Galata ve Abanoz olmak üzere üç sokağı mesken edinmiştir. Buralarda çalışan hayat kadını sayısı daha önceden de belirtildiği üzere savaş yıllarında ciddi şekilde yükselmiş, bu yükseliş aynı

zamanda fuhşa olan talebin de arttığını ortaya koymuştur. Nitekim Çelik Gülersoy (1990: 9) Abanoz Sokağı ile ilgili anlatılarda, 1939'da İstanbul nüfusunun çok az olduğu bir dönemde bile hafta sonlarında sokağın çok kalabalık görüldüğünü ve her iki ucunda bir nöbetçi kulübesi olduğunu aktarır.

Şehirde resmi fuhşun yapıldığı bu üç nokta kendi içerisinde sınıflandırılmaya da tabii tutulmuştur. Çalışan 'sermayelerin' durumlarına ve verilen hizmete müşterilerin yapmış olduğu değerlendirmeler Abanoz Sokağı'ndaki evlerin Ziba ve Galata'daki evlerden daha iyi olduğu yönündedir. Bu değerlendirmelerin temel noktasını ise çalışan kadınların/kızların fiziki görünümleri oluşturmuştur. Abanoz'daki genelev sahiplerinden Arap Emine ile ilgili verilen bir haberde, kendisinin uzun senelerden beri işlettiği umumhanede 21 yaşını bitirmemiş birçok genç kızın pazarlandığı ve bu genç kızların birkaç sene içinde gençliklerini kaybederek 'bir posa halinde' daha adi yerlere, mesela Ziba'ya veya Galata'ya düştükleri belirtilmiştir (En Son Dakika, 1942: 2). Döneme ait tanıklıklar da bu değerlendirmeleri kanıtlar niteliktedir. Giovanni Scognamillo genelevlerin klasik ve tipik Levanten Beyoğlu'nun kozmopolitliğine uymadığını söylese de, özellikle Ziba'nın ve Galata'daki Kemeraltı'nın Beyoğlu çocuklarına pek klas görünmediğini belirtmiştir (Scognamillo, 1990: 120).¹¹ Yapılan değerlendirmelerde Abanoz'u Ziba ve Galata'dan ayıran bir diğer önemli özellik ise buradaki genelevlerde verilen hizmettir. Abanoz'un hizmet açısından cinsel açlığın doyurulmasından daha fazlasını sunan bir merkez olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

"Ahmed Rasim'in anlata anlata bitiremediği eski evler gibi olmasa da, Abanoz'daki evlerde de yol yordam gözetilir, geçmişte yaşananlardan – az da olsa – birkaç incelik korunurdu. Eve girdiğinizde, mama sizi dostça karşılar, kahve, çay ya da soğuk limonata ısmarlar, içtiği Yenice sigarasından size de ikram ederdi. Mama halinizi hatırlar sorduktan [sonra] kalkıp, gramofonuna bir Odeon plağı yerleştirir ve incecik bir nağme sizi günün dertlerinden alıp uzaklara götürürdü... Arkasından etrafınıza evin fahişeleri doluşur, plak bitince sesine güvenen kızlardan biri şarkıya başlar, yanık sesli bir başkası da ona eşlik ederdi" (Ersöz, 1987: 11).

Savaş döneminde İstanbul'daki fuhuş sorununun devlet ricalini asıl ilgilendiren kısmı, fuhşun kayıt dışına çıkarak gizli bir şekilde yapılmaya başlanmasıdır. Bu bağlamda gizli fuhşun yapıldığı mekânların en göze çarpanı ise randevuevleri olmuştur. O kadar ki basında kaleme alınan rakamlar gizli fuhuşla uğraşan kadın sayısının yasal fahişelerin çok üzerinde olduğunu göstermektedir. Her ne kadar rakamlar resmi kayıtlarla karşılaştırılamıyor olsa da, Kadircan Kafılı'nın Yeni Sabah'taki yazısı gizli fuhşun ne denli yaygınlaştığını göstermesi açısından oldukça ilginçtir. Kafılı (1949: 2) İstanbul'da genelevlerdeki fahişe sayısının 500'den ibaret olduğunu, buna karşın hususi surette faaliyette bulunan hayat kadını sayısının 5000 civarında tahmin edildiğini bildirmiş ve gizli randevuevlerinde baskına uğrayıp muayeneye sevk edilenlerin sayısının ise 1500'ü geçtiğini ifade etmiştir. Rakamların bu denli yüksek oluşu kadınların neden genelevlerde yasal bir şekilde değil de, randevuevlerinde gizli fuhuş yaptığının sorgulanmasına yol açacaktır. İktisadi sebepler yasal fuhuştan gizli fuhşa yönelimin temel nedenini oluşturmuştur. Her şeyden önce yasal fuhuş yapan kadınlarla gizli fuhuş yapan kadınların kazanmış oldukları ücret arasında oldukça büyük bir fark vardır. 1948-1949 yılları arasındaki bir çalışma genelev kadınlarının mahallesine göre 150 ile 250 kuruş arasında bir ücret aldığını, buna karşın randevuevlerindeki hayat kadınlarının ise yerine ve zamanına göre 10 ile 200 lira arasında bir bedel alabildiğini ortaya koymuştur.¹² Randevuevlerini işletenler için ise kayıt dışına çıkmak resmi makamlara ödenmesi gereken mali yükümlülüklerden kurtuluş anlamına gelmiştir. Zira genelevler fuhuş sebebiyle yayıldığı düşünülen zührevi hastalıklarla mücadelenin finansmanı için bile belediyelere her ay ücret ödemek zorunda kalmışlardır (Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevî Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi, 1935: 28). Fuhuş ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi'ne göre ödenmesi gereken ücretlerin genelev sahipleri tarafından düzenli şekilde ödenmediği görülmüştür. İstanbul Umumi Meclisi Daimi Encümeni'nde

¹¹ Başka anlatılar da bu değerlendirmeyi doğrular niteliktedir. Brendan Freely ve John Freely (2019:68) de Beyoğlu'nun genelev bölgelerinden bahsederken, müşterileri cezbetme anlamında orta seviyede gözükten Galata'nın Abanoz'dan daha az cazip olduğunu ama Ziba kadar da berbat olmadığını ifade etmişlerdir.

¹² Çalışma her iki durumda da paranın büyük kısmının patronlara gittiğini bildirmektedir (Akman: 1949: 47).

alınan kararlar borçlarını ödemeyen birçok genelev sahibiyle ilgili olarak icra takibinin başlatıldığını, hatta hapis cezalarıyla borçların tahsiline çalışıldığını göstermektedir.¹³

Randevuevlerinin yanında oteller de gizli fuhşun yapıldığı mekânlardan biri olmuştur (Sertoğlu, 1945: 3; Ulus, 1940: 2; Vakit, 1941: 4; Son Posta, 1941: 4; Sertoğlu, 1945: 3; Hakikat, 1940: 2). Oteller her ne kadar yasadışı fuhşun yapıldığı merkezler arasında yer almış olsa da randevuevlerinin aksine daha göz önünde buldukları için şehirdeki kolluk kuvvetlerinin de yoğun bir denetimine maruz kalmışlardır. Sadece 1945'in Mayıs ayı içerisinde Beyoğlu'ndaki Florya, Küçük Anadolu, Viyana, Sümer Palas ve Gümüş Palas isimli oteller gizli fuhş yapıldığı gerekçesiyle 90 gün süreyle kapatılmışlardır (Vakit, 1945: 3). Baskınlar fuhşla uğraşanları otellerin yerine alternatif mekânlar aramaya yöneltmiştir. Bu mekânlar içerisinde en dikkat çekici olanı ise sinemalar olmuştur. Özellikle sinemaların arka kısımlarında bulunan ve gösterim esnasında zifiri karanlığa bürünen localar, bu açıdan "seans fahişeleri" için hem ucuz hem de uygun sığınaklar haline gelmiştir.¹⁴ Bu yüzden kimi hayat kadınlarının sinemanın antresinde bekleyip kaş göz işaretleri, tebessüm ile iletişime geçtikleri erkekleri locaya götürdükleri ve orada 'elleştikleri' haberleştirilmiştir (Önen, 1943: 2). Çocuklar, Gençler ve Filmler isimli kitapta kimi kişilerin sinemaya sadece sevişmek için gittikleri ve bunun için de sinemanın en gerilerini, localarını ve karanlık yerleri tercih ettikleri ifade edilirken, bir doktorun anlatımıyla locaların nasıl randevuevlerine dönüştüğü ise şu şekilde örneklendirilmiştir:

"Kabinemde hasta muayene ediyorum. Dış kapı açıldı. Birçok ayak sesleri işitildi. Hastanın muayenesini bitirdikten sonra yeni gelenleri görmek istedim. Karşıma henüz lise talebesi derecesine gelmemiş olan dokuz genç çıktı. Gelişlerinin sebebini sordum. Muayene edilmelerini istediler ve hepsi birden muayene odasına girdiler. Birisine sordum. Kendisinde akıntı olduğunu söyledi. Öteki, daha öteki de öyle. Hepsi birden soyundular akıntılarını mikroskoptan geçirdim: Gonokok. Henüz 14-16 yaşlarında bulunan bu gençlerden beşi belsoğukluğuna yakalanmışlar. Ötekilerde bir şey yok. Hikâye ettiler: (... sinemasının locaları buluşmağa çok elverişli imiş. İçerde oturanlar etraftan görülmezlermiş. Oraya bir kadın götürmüşler. Bir matine esnasında beş çocuk o kadınla görüşmüşler. Ötekiler vakit bulamadıkları için yalnız oynaşmakla kalmışlar. Görüşenler hastalığı kapmışlar" (Uludağ, 1943: 46-47).

Sinema kapılarının hayat kadınlarının iş alanı haline gelmesi zaman içinde aleni bir hal alacaktır. Zira Giovanni Scognamillo (1990:103) İstiklal Caddesi'ndeki Yıldız Sineması'ndan bahsederken yaz kış kapısında nöbet tutan, biri şişman ve şaşı, diğeri bir deri bir kemik iki hayat kadınından da bahsetme gereği duymuş, Alkazar Sineması ile ilgili olarak da localarını yeğleyenlerin filmleri pek izlemediğini belirtmiştir. Döneme ait hikayelerde de sinema salonlarında icra edilen fuhşa dair izler bulmak mümkündür. Oktay Akbal (2019: 50-51) 1944'te kaleme aldığı Yağmur Altında İnsanlar isimli öyküde bir sinemanın antresini anlatırken, antredeki hayat kadını ve müşterisi arasında yaşanan pazarlığı ve pazarlık sonrasında ikilinin locaya geçişinden bahsetmiştir. Sinemaların localarındaki faaliyetler o kadar su yüzüne çıkmıştır ki İstanbul Emniyet Müdürlüğü ahlak zabıtası memurları sinemalara baskınlar yapmaya başlamışlardır. Şehzadebaşı'ndaki Milli Sineması'na yapılan baskında iki genç bir genç kızla münasebetsiz bir halde yakalanırken, Beyoğlu'ndaki Gürel Sineması'na yapılan baskında ise bir kadın ve erkeğin uygunsuz vaziyette buldukları tespit edilmiş ve yakalananlar adliyeye sevk edilmişlerdir (Vakit, 1940: 3; Cumhuriyet, 1946: 2; Tan, 1942: 2). Fuhş için sinemayı tercih edenlerin karşılaştıkları tek sıkıntı ahlak zabıtası memurlarının baskınları da değildir; sinema salonları bu bağlamda müşterilerin uyması gereken kimi gayri resmi kurallar da getirmiştir. Örneğin ışık tutan görevliye bol bahşiş verilmesi bunlardan bir tanesidir. Sinemaya aydınlıkta da girilse, karanlıkta girenlere ışık tutan görevliye bol bahşiş verilmemesi, hiç beklenilmeyen bir anda

¹³ Borçlarını ödemeyen genelev sahipleriyle ilgili olarak alınan kararlar için bkz. (İstanbul Umumi Meclisi D. Encümeni-İUMDE-, 16.01.1940, Karar No: 277; İUMDE, 16.07.1940, Karar No: 6264; İUMDE, 09.09.1940, Karar No: 7840; İUMDE, 10.09.1940, Karar No: 7841).

¹⁴ Hayat kadınları sinema kapıcı ve kontrolleri ile anlaşıp satın aldıkları tek biletle sabahtan akşam kadar salona girebilmişler ve bu şekilde müşterilerine ucuz fiyat sunabilmişlerdir (Muhsinoğlu, 1945: 15).

işğin üstünöze tutulması anlamını taşıyacaktır (Arkan, 1993: 66). Sinemaya giderken yanında prezervatif bulundurmak da atlanmaması gereken noktalardan biri olarak ön plana çıkartılmıştır.¹⁵

Fuhuş için bir araya gelen kadın ve erkeklerin buluşma noktalarından bir diğeri de plajlar olmuştur. Otellere yapılan baskınlar ve bu baskınlar neticesinde otel sahiplerinin nüfus kâğıtları yanında bulunmayan, bulunsa bile evli olduğuna dair kaydı olmayan çiftleri kabul etmede istekli davranmaması çiftlerin plajlara yönelmesine sebep olmuştur (Önen, 1942: 2). Plajlarda içerisinde yatak da bulunan iki-üç kişilik kabinler gizli fuhuşun yapıldığı mekânlara dönüşmeye başlamıştır. Öyle ki Florya Plajı'na yapılan baskında bir günde yüzden fazla kadının yakalandığı basına yansımıştır (Kafli, 1943: 2). İstanbul Emrazı Zühreviye Hastanesi'ndeki doktorların açıklamaları da kabinlerde yapılan gizli fuhuşu doğrulamış, doktorlar zührevi hastalıkların özellikle plaj zamanında arttığına altını çizmişlerdir (Pekgirgin, 1949: 6).

Her ne kadar yasal olmayan fuhuş ev sahipliği yapan mekânların hızlı bir şekilde yaygınlaşması kamuoyunda tepkileri beraberinde getirmiş olsa da, yasal fuhuşun yapıldığı genelevler de benzer tepkilerden payını almıştır. Bu açıdan 1943 yılına ait CHP İstanbul İl İdare Heyeti'ne ait kongre zabıtları ve raporlarda, Beyoğlu kazasında yapılacak çeşitli işler başlığı altında Abanoz Sokağı'nın başka bir yere naklinin kararlaştırıldığı görülmektedir (BCA, 490.1.0.0.162.646.1.). Abanoz'un bir başka yere nakledilmesinin arkasında yatan temel gerekçe belirtilmemiş olsa da, sokağın genelevlerle anılmasının bölge sakinlerinde yarattığı rahatsızlığın bu süreçte etkili olduğu düşünülebilir. Yasal genelevlerin konumlarıyla ilgili yaşanan asıl sıkıntı ise mevcut kanunların uygulanmamasından dolayı bu mekânların yaşanan 'sefaleti' gözler önüne seren bir vitrine dönüşmüş olmalarıdır. Beyoğlu'nda Umumhaneler sokağının arkasında Beyoğlu 47. Mekteb isimli binada 7-8 yaşlarındaki 80-90 çocuğun eğitim gördüğü belirtilmiş ve pencerelerinden genelevlerin görüldüğü bu okulun, çocukların yaşanan sefalete tanıklık etmemesi için kapatılması ve derhal başka bir yere taşınması istenmiştir (Cumhuriyet, 1939: 2).¹⁶

Fuhuşun genelevlerin dışına taşarak randevuevlerine, otellere, sinemalara veya plajlara ulaşması fuhuş sadece toplumda daha görünür hale getirmemiş, aynı zamanda varlığı tüm kesimlerce hissedilen bu sorunun çözümüne yönelik tartışmaların da başlamasına yol açmıştır.

Fuhuşun Önlenmesine Dair...

1940'ların ilk yarısında II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle fuhuş bir taraftan yayılırken, diğeri taraftan da hızlı bir şekilde kayıt dışına çıkmaya başlamıştır. İktidarı bu anlamda asıl endişelendiren nokta fuhuşun yayılmasından ziyade devletin denetiminin dışına çıkmış olmasıdır. Hayat kadınlarının devletin kontrolündeki genelevlerde değil de randevuevlerinde, otellere, sinemalarda veya plajlarda gizli şekilde fuhuş yapmaları her şeyden önce toplum sağlığını ilgilendiren bir mesele olarak iktidar sahiplerinin dikkatini çekmiştir. Gizli fuhuşun toplum sağlığını ilgilendiren kısmı ise zührevi hastalıkların yayılmasında oynadığı rol olacaktır. 15264 sayılı ve 23.11.1933 tarihli Fuhuş ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizâmnamesi'nin (1935: 9) 22. maddesine göre tescil edilmiş olan bütün hayat kadınlarının kendilerini resmi veya hususi bir tabibe haftada iki defa muayene ettirmeleri zorunlu kılınmıştır. Fakat fuhuşun kayıt dışına çıkması hayat kadınlarının bu muayeneleri yaptırmamasına ve dolayısıyla zührevi hastalıkların yayılmasına yol açmıştır. Nitekim T.C. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından yayınlanan Zührevi Hastalıklar Müptelalarına Nasihatler ve Tavsiyeler (1931: 2,4-6) isimli kitapçıkta frengi, belsoğukluğu veya yumuşak karha gibi zührevi hastalıkların çoğunlukla gizli fuhuş ve cinsi münasebetle geçtiği belirtilirken, yine Sıhhiye Vekâleti temsilcileri tarafından sunulan raporlarda, fuhuşun başıboş bir halde bırakılmasının zührevi hastalıkların alabildiğine yayılıp gitmesine müsamaha etmekten başka bir şey olmadığı ifade edilmiştir (BCA, 030.10.00.00.177.221.5.7). Yapılan istatistiki çalışmalar da zührevi hastalıkların gizli şekilde fuhuş yapan hayat kadınlarında daha yüksek oranda görüldüğünü ortaya koymaktadır. Devletin sıhhi denetimi altında bulunan hayat kadınlarında zührevi hastalıklar oranının %5'i aşmadığı, buna karşın serbest şekilde çalışan hayat kadınlarında ise bu oranın %40'ı geçtiği tespit edilmiştir (BCA, 030.10.00.00.177.221.5.7).

¹⁵ Naim Tirali, 1948'de kaleme aldığı Esnaf isimli öyküsünde, kızlarla sinemaya girecek olan Nusret'in en yakın eczaneden üçlü paket prezervatif aldığı aktarır ve Nusret'i 'tebdirli çocuk' olarak niteler (Tirali, 1998: 48).

¹⁶ Benzer şikâyetler sonraki senelerde de dile getirilecektir. Galata'daki umumi evler mahallesi Kemeraltı'nın yakınında bir kız orta mektebi ve bir erkek lisesi olduğu belirtilmiş, mahallenin ayrıca bir kilisenin bitişiğinde yer aldığı ifade edilmiştir (Saymen, 1950: 3).

Savaş yıllarında fuhşun hızlı bir şekilde kayıt dışına çıkması ve bunun sonucunda hayat kadınlarının devletin zorunlu kıldığı muayene uygulamasından kaçması İstanbul'da zührevi hastalıkların artışına yol açmıştır. İstanbul Belediyesi Zührevi Hastalıklar Teşkilatı'nın çalışmalarına göre kayıt ve tedavi edilen frengi ve belsoğukluğu hastalarının sayısı 1939'da 1565 iken bu sayı 1943'de 2136'ya 1944'de ise 4084'e yükselmiştir (Şahsuvaroğlu, 1953: 129). Hususi muayenehanelerde tedavi edilen fakat resmi makamlara bildirilmeyen hastalar da düşünüldüğünde, bu sayının daha da yükseleceği düşünülebilir. Zira özellikle Abanoz'un yakınındaki sokakları cinsel hastalıkları tedavi eden doktorlar mesken edinmiştir (Boysan, 2019: 62). Frengi ve belsoğukluğu gibi cinsel yolla bulaşan hastalıkların duyulmasından endişe edip de çareyi tamamen kayıt dışı bir şekilde hizmet veren 'sıhhat gangsterlerinde' arayan hastaların varlığı da hesaba katıldığında, İstanbul'da zührevi hastalıklara yakalananların resmi rakamların oldukça üzerinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁷ Fuhşun fakat özellikle de gizli fuhşun yol açtığı zührevi hastalıkların toplumda korku yaratmasının asıl nedeni ise ölüm vakalarındaki artış olacaktır. İstanbul'da frengiden kaynaklı ölüm vakası sayısı 1939'da 5 iken bu sayı 1940'da 16'ya, 1941'de ise 22'ye yükselmiştir.¹⁸ Her ne kadar İstanbul'da frengi nedeniyle hayatını kaybeden hasta sayısı 1939-1941 arasında yaklaşık dört buçuk kat artmış olsa da, aslında diğer bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklı kayıplarla karşılaştırıldığında frenginin 'endişe' edilecek bir durum yaratmadığı görülmektedir. Zira 1940-1945 yılları arasında İstanbul, İzmir ve Ankara'da frengiden hayatını kaybeden toplam insan sayısı 93 iken, aynı zaman aralığında üç büyük şehirde grip nedeniyle vefat eden insan sayısı 236 olmuştur (Arpacı, 2014: 70). Süreç içerisinde toplumda frengi hastalığıyla ilgili korkunun iktidar tarafından bilinçli bir şekilde köpürtüldüğü iddia edilebilir. Çünkü istatistiksel zeminden yoksun olsa da frengi etrafında inşa edilen felaket imgesi bir anlamda nüfusun sağlığını, biyolojik varlığını, üreme süreçlerini hedef alan biyopolitik stratejiler için meşruiyet kaynağı yaratmıştır (Arpacı, 2014: 82). Büyütülen bu korku nedeniyledir ki, 1942 senesi içerisinde İstanbul'da frengiden kaynaklı ölüm vakası sayısında keskin bir düşüş yaşanmış ve savaşın sonuna değin 1941'deki rakamlara ulaşılammış olsa da zührevi hastalıklara, özellikle de frengiye yakalanma tehlikesi İstanbul halkının en korkulu rüyalarından biri haline gelmiştir.¹⁹

Toplum sağlığını etkileyen kısmı dışında fuhşun siyasal erki ilgilendiren bir diğer tarafını ise aile kavramı üzerindeki tartışmalar oluşturmuştur. Zira aile kavramı dönemin iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi tarafından Türk cemiyetinin temeli olarak kabul edilmiş, 'Türk sosyal hayatında aile esasır' fıkrası da parti programında yer almıştır (Seviğ, 1939: 3). Bu yüzdendir ki aile iktidar tarafından kutsal addedilecek ve korunması gereken bir kurum olarak değerlendirilecektir. Fakat savaş yıllarında hem yasal hem de gizli fuhşun yaygınlaşması ve aynı zamanda iktisadi sebepler yüzünden evli kadınların da fuhşun bir parçası haline gelmesi, iktidar tarafından savunulan ailenin kutsallığı söyleminin de yara almasına yol açmıştır. Fuhş karşısında kanunların vermiş olduğu cezaların yetersizliğini eleştiren bir yazıda, fuhşun şahsi bir suç olmayıp tüm aileye zarar verdiği şu şekilde ifade edilmiştir:

"Bizim noktai nazarımıza göre cemiyet nizamlarına aykırı olarak işlenen suçlar içinde masum yavrularını evinin bir köşesine terk ederek gizli fuhş peşinde koşan bir kadın, namusu uğrunda elini kana boyayan bir katilden, aç karnını doyurmak için yoldan çıkan bir hırsızdan, bir yankesiciden daha zararlı, daha kötü ve daha korkunçtur. Zira bu gibi ceza suçlarını işleyen fert cemiyet içinde yalnız işlediği suçtan şahsen mesuliyet taşır. Hâlbuki fuhş yapan bir kadın kendi sukut ederken bütün ailesini de lekelemiş olur. Böyle bir yolun yolcusu olan kadının da biçare masum yavrusuna efkârı umumiye 'kahpenin piçi' damgasını yapıştırır. Annesinin, karısının kızının, akrabasının işlediği soysuzluğun bütün günahını ömrünün sonuna kadar taşımağa mahkûm olan aile, bir tek soysuz kadının, hatasının cezasını çekerken asıl suçlu olan kadının elini kolunu sallayarak pervasızca dolaşması her halde mazur

¹⁷ Sıhhat Vekâleti frengililer için hazırladığı tedavi cüzdanlarının Hastalara Nasihat kısmında hastaları sıhhat gangsterleri konusunda şu şekilde uyarmıştır: "...frengiyi haplarla, tütsülerle, nefesle geçiriyorum diyen yalancılara inanmayın! Bunlar sizin paralarınızı çekerler, hem sıhhatinizi berbat ederler. Bunların tuzaklarına düşmeyiniz; felaketiniz işte o zaman başlar. Böyle yalancılar, dolandırıcılar biliyorsanız hükümete haber verin!" (Adasal, 1940: 3).

¹⁸ Frengiden kaynaklı ölüm vakası sayısı 1942'de 7, 1943'te 9, 1944'te 12, 1945'te ise 11 olmuştur (İstanbul Belediyesi Neşriyat ve İstatistik Müdürlüğü, 1944: 37; İstanbul Belediyesi Neşriyat ve Umum Müdürlüğü, 1950: 18).

¹⁹ Aydın Boysan (2019: 62) bir arkadaşının dost tuttuğu kızın frengi olduğunu öğrendiğinde deliye döndüğünü ve hastalığı kapma tehlikesinin sürdüğü iki ay boyunca gün aşırı kan analizi yaptırdığını aktarır.

görülebcek bir hadise değildir. Binaenaleyh cemiyet içinde kendini ölçsüz ihtirasları uğruna feda eden kadının bütün aile şerefini ayakları altına alması cezasız kalmamasını icap ettiren tek sebeptür” (Eriş, 1949: 3).

Bir taraftan toplum sağlığını diğer taraftan ise kutsal aile kavramını tehdit ettiği düşünülen fuhşun önlenmesine dair devletin ne gibi önlemler alacağı merak konusu olmuştur. Burada üzerinde durulması gereken temel nokta ise siyasal erkin bir bütün halinde fuhuşla mı yoksa sadece yasal olmayan fuhuşla mı mücadele edeceğidir. İktidarın en azından 1930’ların başlarında bu tartışmada kamplara bölündüğü söylenebilir. Zira 1932 yılında zührevi hastalıklar ve fuhuşla mücadele için yapılan tartışmalarda Sıhhiye Vekâleti ile Dâhiliye Vekâletinin tamamen farklı değerlendirmelerde bulunduğu görülmüştür. Sıhhiye Vekâleti umumhanelerin kapatılması veya fuhşun yasaklanmasının fuhşun sokağa intikal etmesine sebep olduğunu ve bunun da ahlaki, inzibati problemlerle beraber zührevi hastalıkların yayılmasını da beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Dâhiliye Vekâleti ise zührevi hastalıkların sirayetine engel olmak üzere yasal umumhanelerin açılması fikrine kesinlikle karşı çıkmış ve devletçilik telakkisine vurgu yaparak fuhşu (yasal veya yasadışı) milletin içtimai bünyesini, hatta varlığını tehdit eden bir maraz adetmiştir (BCA, 030.10.00.00.177.221.5.7).

Foucault (2015: 263) 18. yüzyıldan itibaren yönetim pratiğinin nüfusu oluşturan canlıların karşılaştığı sağlık, hijyen, doğum oranı, yaşam süresi veya ırklar gibi sorunları “akılsallaştırma” çabası içerisinde olduğunu ileri sürmüş ve bu süreci de “biyopolitika” olarak adlandırmıştır. “Biyopolitika” kavramı biyolojik olanın tarihsel olan üzerindeki baskısını salgınlar, hastalıklar ve kıtlık biçiminde gösterdiğini, buna karşın hayat üzerindeki görece denetime izin veren teknolojik, bilimsel, toplumsal ve tıbbi yeniliklerin fazlalaştığını belirtmiştir. Böylelikle de iktidar yaşam süreçlerine karşı sorumluluk alıp onları denetlemeye ve dönüştürmeye girişir. Foucault bu anlamda egemen iktidarın öldürdüğünü ya da yaşamaya izin verdiğini, ancak “biyoiktidarın” özelliğinin ise yaşamı teşvik etmek ya da ölüm noktasında engelleyicilik olduğunun altını çizer (Lemke, 2013: 56). Nitekim 1930’ların başındaki Türkiye’deki fuhuş ile ilgili tartışmalarda da belirleyici unsur, zührevi hastalıkların sirayetine engel olarak toplum sağlığını koruma altına almak olmuştur. Bu yüzden ki 12 Nisan 1930 tarihli Fuhuşla Mücadele Hakkındaki Tamimle yeni genelev açılması ve eskiden açılmış olanlara da sermaye alınması yasaklanmış olmasına karşın, 1933 yılında yayınlanan Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi ile fuhuşla ilgili düzenleyici ve hastalıkları önleyici siyasete geri dönülmüştür (Dikici, 2014: 103). Başka bir ifadeyle hükümet fuhşun yasaklanması kararından geri adım atarak, kurallara uyulması şartıyla ihtiyaç duyulduğunda genelevlerin açılmasına izin vereceğini ilan etmiştir (King, 2019: 150). 8 kısım ve 126 maddeden oluşan 1933 tarihli bu nizamname 1915 tarihli Osmanlı mevzuatından sonra fuhuşla ilgili yapılan en kapsamlı düzenlemedir ve hala Türkiye’deki fuhuşla ilgili yasaların dayanak noktasını oluşturmaktadır (Evered ve Evered, 2013: 848).

İkinci Dünya Savaşı esnasında da yasal fuhşa izin veren bu politikadan sapma olmamış ve savaş sonrası birçok ülke fuhşu yasaklamasına karşın Türkiye yasal genelevlere müsaade eden az sayıdaki devlet arasında yer almıştır.²⁰ Fakat bu müsamahanın yasadışı fuhşa gösterildiğini söylemek ise doğru değildir. Gizli fuhuş özellikle zührevi hastalıkların yayılmasında oynadığı rol nedeniyle devletin temel mücadele alanı haline gelmiştir. Nitekim İstanbul Emniyet Müdürü Sadreddin Aka da yapmış olduğu açıklamada, bilhassa zührevi hastalıkların sirayetine mâni olmak için gizli fuhuşla yürütülen mücadelenin sıkılaştırıldığını belirtecektir (Cumhuriyet, 1939: 1). Yürütülen mücadele kapsamında randevuevleri ve gizli fuhuş yapılan yerler basılarak fahişeler muayeneye sevk edilmişlerdir.²¹ Randevuevlerine yapılan baskınlar sadece gizli fuhuşla yapılan mücadelenin kapsamı ile ilgili değil aynı zamanda yasal olmayan fuhşun ne denli yaygınlaştığı hakkında da bilgi vermektedir. Zira 1949’daki resmi rakamlar son 10 yıl içinde İstanbul’da 665 randevuevinin basıldığını ortaya koymaktadır (Akman, 1949: 53).

²⁰ 1950 yılı itibarıyla Türkiye ile birlikte yasal genelevlere izin veren ülkeler şunlardır: Cezayir, Suudi Arabistan, Arjantin, Bolivya, Şili, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Ekvator, Mısır, Eritre, Etiyopya, Fransız Kamerunu, Yunanistan, Guatemala, Haiti, Hindistan’daki kimi eyaletler, Hindistan, Irak, İtalya, Kore, Lübnan, Martinik, Fas, Meksika’nın kimi kısımları, Nikaragua, Peru, Portekiz, Senegal, Somaliland, İspanya, Suriye, Tayland, Tunus ve Uruguay (Scott, 1996: 139).

²¹ İstanbul’da randevuevlerine yapılan baskınlar basında sıklıkla yer almıştır. Yapılan baskınlarla ilgili haberler için bkz. (Tasvirî Efkâr, 1940: 2; Vatan, 1940: 2; Vatan, 1940: 2; Tanin, 1944: 8; Tanin, 1945: 3; Tanin, 1945: 3; Vakit, 1944: 3; Vakit, 1942: 2; Vakit, 1941: 4; Vakit, 1940: 2; Vakit, 1939: 2; Vakit, 1939: 9; Ulus, 1940: 2; Ulus, 1940: 4; Akşam, 1945: 2; Akşam, 1940: 3; Akşam, 1939: 5; Son Posta, 1941: 2; Cumhuriyet, 1940: 2).

Fakat gerçek sayının resmi rakamların çok üzerinde olduğu söylenebilir. 29 Ağustos 1940 tarihli Ulus gazetesine göre sadece son altı ay içinde İstanbul'da 75 randevuevi kapatılmıştır.

Randevuevlerine yapılan baskınlar ev sahipleri için çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bir baskınla işlettikleri evlerin kapanmasını istemeyen işletmeciler için başvurulmuş ilk çare ise semt değişikliği olmuştur. Randevucu bir kadınla ilgili verilen haberde kadının sık sık semt değiştirdiği ve açtığı evlerde de altı aydan fazla oturmadığının altı özellikle çizilmiştir (En Son Dakika, 1942: 2). Genç kızları fuhşa sevk etmekten yargılanan Madam Atina'nın da Beyoğlu'ndaki Balo Sokağı'nda bir ev işlettiği ve bu ev basıldıktan sonra Taksim Sıraselviler'de yeni bir fuhuş yuvası açtığı ifade edilmiştir (Vatan, 1941: 2). Randevuevi sahiplerinin baskınlardan kaçmak için başvurdukları tek yol mekân değişikliği değildir; polis veya zabıta memurlarıyla kurulan yakın ilişkiler de randevuevi sahiplerine baskınlara karşı bir kalkan vazifesi görmüştür. Döneme ait tanıklığıyla ön plana çıkan Fikret Adil (1901-1973), Beyoğlu'nda Tiyatro Sokağında oturmuş olduğu Rezafe Apartmanının birinci katını Madam Mari isminde bir kadının tuttuğunu ve burayı randevu yeri olarak kullandığını belirtmiştir. Adil'e göre (2018: 18-19) Madam Mari'nin evi serbest bir şekilde işletmesinin temel nedeni mühim bir zabıta memuru ile olan 'dostluk' ilişkisidir. Kolluk kuvvetleri ile kurulan cinsel ilişkilerin yanında akçeli ilişkiler de gizli fuhşun serbest bir şekilde yapılmasına imkân tanımıştır. Bu anlamda polis veya zabıta memurlarına rüşvet vermek randevuevi sahipleri tarafından sıklıkla başvurulmuş bir pratik haline gelmiştir (Vakit, 1940: 2; Tan, 1942: 2). Bir genelev sahibi yapmış olduğu açıklamada kendisi gibi yasal ev işletenlerin devlete vergi verdiğini, buna karşın yasal olmayan şekilde ev işletenlerin ise başta bekçilere olmak üzere rüşvet dağıttıklarını belirtmiştir (Muhsinoğlu, 1943: 4). Fakat kolluk kuvvetlerinin sadece randevuevi sahipleriyle akçeli ilişkiler kurduklarını düşünmek doğru olmayacaktır. Sabiha Sertel (1987: 337) Sultan Ahmet Cezaevi'ndekeyken Beyoğlu'nun en lüks genelevini işleten Madam Atina ile dostluk kurduğunu ve Madam Atina'nın kendisine polislerin kendisini haraca bağladığını, haracı vermediği için de bir bahane ile hapsedildiğini söylediğini aktarmaktadır. Zaten savaş nedeniyle diğer memurlar gibi alım güçleri düşen polis ve zabıtalının görevlerini hiçbir tesir altında kalmadan veya yasadışı yollara başvurmadan tamamlayabilmeleri büyük bir başarı olarak addedilecek ve şu şekilde kutsanacaktır:

“Harp zenginlerinin kaplamış bulunduğu Beyoğlu eğlence yerlerinde her gün birkaç hadise olmaktadır. Hiç yorulmadan baş döndürücü servetler kazanan ve bunları çalgılı meyhanelerde büyük bir rezaletle yiyen adamların küstahlıkları, bunların fuhuş âlemlerine sahne olan gizli randevu evleri, gizli kumarhanelerle mücadele etmek bir sabır ve tahammül meselesi olduğu kadar da bir ahlak meselesidir. Çünkü evinde sabah akşam ekmek zeytin yiyen, belki çocuğunun mektep kitaplarını, belki kızının tamire verdiği kundurasını alamadığı için içi yanan bir polis memurunun kendisine derhal beş yüz lira rüşvet vermeğe hazır bir randevu evini basabilmesi ne büyük bir fazilet örneğidir” (Sertoğlu, 1945: 3).

Baskınlarda yakalanan müşteriler karakola götürülüp kimlik tespiti yapıldıktan sonra salıverilmişlerdir. Hayat kadınları için ise baskından sonra uğranılacak ilk durak zührevi hastalıklar taşıyıp-taşımadıklarının belirlenmesi amacıyla Emrazı Zühreviye Hastanesi olacaktır. Randevuevlerini işleten kadın veya erkekler için ise hukuki takibat başlatılmış ve hapisle cezalandırılmışlardır. Tabii gizli fuhşa karşı kolluk kuvvetleriyle yürütülen sürecin ne kadar başarılı olduğu tartışma konusudur. Zira savaşın sona erdiği 1945 yılının Ağustos ayının ilk iki haftasında Emniyet Müdürlüğü ahlak zabıtalı tarafından sadece Beyoğlu'nda 250 'uygunsuz' kadın yakalanmıştır. Yakalananların bir kısmının daha önce de polis veya zabıta tarafından yakalandığı fakat yaşlarının küçük olması nedeniyle yasal genelevlerde çalışmalarına müsaade edilmediği veya gizli fuhuş yapımları dolayısıyla herhangi bir cezai müeyyide ile karşılaşmadıkları için yeniden fuhuş yapmaya başladıkları belirtilmiştir (Tanin, 1945: 3). Yakalananların yeniden fuhşa yöneliminde bir diğer etken de, özellikle devlete ait işletmelerde çalışabilmek için istenen hüsnü hal varakası yani iyi hal belgesi olmuştur. Tan gazetesinde (1942: 2) çıkan bir haber İnhisarlar Kutu Fabrikasında çalışmak için başvuran 13 yaşındaki bir kızdaki fabrika yönetimi tarafından iyi hal belgesi istendiğini ve bunun için de polislerin kızın iyi ahlaklı olup-olmadığını müdüriyetten ve ahlak zabıtasından soruşturduklarını aktarmaktadır. Başka bir ifadeyle fuhuştan yakalanan bir kadının başka bir işte çalışabilmesi pek mümkün görünmemektedir. Kolluk kuvvetleriyle yapılan denetimlerin gizli fuhuşu önleyemediğinin ortaya çıkması ile birlikte yeni mücadele yöntemleri uygulanması gerektiği de dile getirilmeye başlanmıştır. Yekta Ragıp Önen En Son Dakika gazetesindeki köşesinde randevuevi işletmecilerinin mevcut mücadele yöntemi karşısında ne şekilde ayakta kaldıklarını şu şekilde açıklamıştır:

“Randevuculuk yapan kadının veya erkeğin cezası 3-5 aydır. Sabıkalı olursa 1 sene sonra aynı kadın hapisneden çıkınca parayı nereden bulursa bulur, şehrin aile muhitlerine sokulur, kendisine namuslu bir aile süsü vererek ev, apartman tutar, ticarethane (!) sini açar. Randevucu kadının müşterileri “kadın ve erkek” onun hapisten çıktığını, şehrin falan semtinde ev açtığını, hatta parolasının ne olduğunu kısa zamanda öğrenirler. Çok geçmeden ev işlemeye başlar. Mahalleli tarafından evvela geleni gideni çok olan bir aile nazarile görülen randevucunun foyası meydana çıkar, zabıta haberdar olur, ev basılıp kapatılır. Temiz ve namuslu ailelerin oturduğu muhitlere sokulan randevucularla mücadele şekli değişmedikçe, bugün hapse tıklan randevucu yarın gene aynı işi yapacaktır. Çünkü iş çok kazançlıdır. Kaldı ki kazanç az bile olsa randevucu geçinmek için mesleğini (!) bırakamayacaktır” (Önen, 1945: 3).

Önen’in ortaya çıkan tablo karşısındaki önerisi ise fuhuşla uğraşanları bu işi yapamayacakları şehirlere göndermek ve kendilerine gönderildikleri kentlerde geçimlerini sağlamak için iş vermek olacaktır. Bu süreçte nefisini ıslah ettikleri görülenlerin hürriyetlerine kavuşabilecekleri de belirtilmiştir.²² Savaşın sona ermesine karşın fuhşun özellikle de gizli fuhşun azalmaması radikal olarak adlandırılacak kimi önerileri de beraberinde getirmiştir. Gizli fuhuşta yakalanan kadınların Emrazı Zührevi Hastanesi’ndeki muayenelerinden sonra kimseye haber verilmeden serbest bırakılmaları fuhşun hız kesmeden yayılmasının nedeni olarak gösterilmiştir. Buna göre yapılması gereken gizli fuhuş yaparken yakalanan kadınların teşhir edilmesidir. Gizli fuhuş yaparken yakalanan evli kadınlar veya aile kızları derhal kocalarına veya ailelerine haber verilerek teslim edilmeli; yakalanan kadın memur ise mensup olduğu dairesine resmen bildirilmelidir.²³ Öneriye göre kadınların yeniden yakalanmalarında ise yapılacak şey ellerine vesika verilip fuhuş talimatnamesinin 15. maddesine göre umumi kadın olarak adlandırmaktır. Tabii bu durumun, yani kadınların teşhir edilmeleri sonrasında ailelerinden gelebilecek şiddete karşı nasıl korunacağı dikkate alınmamış, teşhir sonrası kocaları, babaları veya kardeşleri tarafından öldürülebilecek kadınlar ‘inkılabın fireleri’ olarak adlandırılmıştır. Zira yazıda binlerce kadını aynı akıbete düşmekten kurtarmak için yirmi milyonluk Türkiye’de yirmi otuz kadının feda edilebileceği belirtilmiştir (Eriş, 1949: 3).

Fuhşa yönelik tepkiler gizli fuhşun yapıldığı mekânlar üzerindeki denetimlerin artırılmasını da gündeme taşımıştır. Buna göre yaz dönemlerinde gizli fuhşun yapıldığı mekânlardan olan plajlarda erkek ve kadınların aynı kabine girmelerinin yasaklanması istenmiştir (Yesari, 1943: 3). Yasal olmayan fuhşa ev sahipliği yapan oteller için de benzer düzenlemeler talep edilecektir. Örneğin otel, han, pansiyon ve misafırhanelerde karı-koca olduklarını resmi şekilde ispatlayamayanların beraber kalmaması için yasal düzenlemeler yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Otellerle ilgili istenilen düzenlemeler sadece müşterilerle sınırlı kalmayacak, aynı zamanda çalışanları da kapsamına alacaktır. Buna göre otel, han vs. gibi istirahat yerlerinde çalışan kadınların 40 yaşından aşağı olmaması ve hiçbir şekilde ‘fuhuşla maznun, mahkûm ve meluf bulunmaması’ şartının getirilmesi istenmiştir (Laç, 1946: 4). Bu dönemde sinemalar da hem genç kızlara filmlerle “ahlaksızlık zehrini” aşılması²⁴, hem de localarında gizli

²² Sürgün adı verilen bu uygulama Osmanlı’da fuhşa karşı geliştirilen pratikleri akla getirmektedir. Osmanlı’da da İstanbul’da zina veya fahişelik suçundan yakalanan kadınlar ıslah olmaları için Bursa, Selanik, Tekfurdağı (Tekirdağ) ve Kastamonu gibi kentlere sürgün edilmişlerdir (Alan, 2014: 251).

²³ Büyük Doğu’da çıkan bir yazı, Sümerbank’ın Bursa şubesinde görevli bir kadın ve bir erkek memurun 12 Mart 1944 Pazar günü müessese içinde “gerdeğe girdiklerinden” bahsetmektedir (Büyük Doğu, 1946: 4-5). Çalışma hayatındaki kadınlara yönelik cinsel istismarlar da çok sık olmasa da basına yansımıştır. Mesleğe yeni adım atan kadın bir avukat, Sabiha Zekeriya Sertel’e iletildiği şikayetinde iş başvurusunda bulunduğu makamdaki yetkilinin kolunu omzuna yaklaştırarak kendisini tecrübe etmek istediğini ve “bu tecrübeye şahsınızın şahsım üzerinde yapacağı tesirin de büyük bir dahli olacaktır” dediğini aktarmıştır (Sertel, 1940: 5). Yine Sertel’e iletilen bir diğer şikâyetinde, işçi bir kız patronundan yakınmakta ve patronunun çalışan genç kızların durumlarından istifade ederek “kendi iğrenç heveslerine vasıta yaptığını” iddia etmektedir (Sertel, 1940: 5).

²⁴ İstanbul Üniversitesi’nde Adli Tıp Profesörü olan Hikmet Yalçın (1942: 1392) Türkiye’de meydana gelen kanunsuz birleşmeler ve bu birleşmelerden doğan gayri meşru çocuklarla ilgili Adliye Vekaleti’ne göndermiş olduğu yazıda sinemaları şu şekilde değerlendirecektir: “Sinemaların da her gün yurdumuzun temiz ve asil genç ruhlarına avuç avuç ahlaksızlık zehri aşıladığını hepimiz hicapla seyrediyoruz. Dakikalarca süren şapırtılı dudak dudağa öpüşme sahnelerini hangimiz bir kadın yanında kızarmadan, ter dökmeden, utanmadan temaşa edebiliyoruz. Büluğ devrine ermiş, tenasüli grizenin şahlandığı bir

fuhuş yapılması dolayısıyla düzenleme istenen mekanlar arasına alınmıştır. Özellikle gizli fuhşa ev sahipliği yaptığı düşünülen locaların fuhuş icrasına elverişli vaziyetten çıkarılması talep edilmiş, bunu yerine getirmeyenler hakkında da fuhuş teşvik hükümlerinin tatbik edilmesi istenmiştir (Laç, 1946: 4). Daha çok İslami basında çıkan fuhşa yönelik düzenleme taleplerinin Türkçü basında da dillendirildiği görülmektedir. Nihal Atsız Orhun dergisinde (1944: 15) kaleme aldığı yazısında ahlaksızlıkla dolup taşıdığını söylediği sinemaların kapatılmasını, plajların ise erkek ve kadın plajları şeklinde ayrılmasını önermiştir.

Gizli fuhşun engellenmesine yönelik taleplerin kapsamı zaman içerisinde genişlemiş, hatta yasal fuhşun da yasaklanmasına dair görüşler de seslendirilmeye başlanmıştır. Necip Fazıl (1946: 2), İslam devleti ve toplumu üzerine bir ütopya olan İdeolocya Örgüsü'nde, Büyük Doğu Cemiyeti ve Başyücelik Devleti'nde resmi ve hususi tek bir umumhane bulunmayacağını altını çizmiştir. Bu tip görüşler dile getirilmiş olsa da yasal fuhşun cezai müeyyidelerle menedilmesinin gizli fuhşa kapı aralayarak daha büyük zararlara yol açacağı ve dolayısıyla fuhuş fiilinin suç teşkil etmemekle beraber tanzim edilmesi gerektiğini savunan tezler de yeniden kullanıma sokulmuştur (Dönmezer, 1950: 216). Bu açıdan Emniyet Umum Müdürlüğü tarafından çıkarılan Polis Dergisi, fuhuş karşısında resmi erkin nerede konumlandığı hakkında ipuçları vermektedir. Hayri Osman İrdel tarafından kaleme alınan değerlendirmede, gizli fuhşa katiben meydan verilmemesi gerektiğinden bahsedilirken buna karşın toplu ve mazbut bir yerde ve şekilde icra ettirilen yasal fuhşun faydalı olduğu belirtilmiştir. Bu sebepten ötürüdür ki umumi evlerin istisnasız bütün şehirlerde, büyük kasabalarda açılması ve evlerin açılması için gerekli formalitelerin sadeleştirilmesi zaruri ve hatta acil bir tedbir olarak sunulmuştur (İrdel, 1943: 27).

Dönem içerisinde fuhşun önlenmesine yönelik öneriler sadece kanuni mevzuatın yeniden düzenlenmesi veya kolluk kuvvetlerinin denetiminin artırılmasıyla sınırlı kalmamıştır. Fuhşun cemiyet içerisinde yayılmasının önüne geçmek için sunulan öneri ise, aile kurumunun yeniden ön plana çıkarılmasıdır. Evliliklerin bu açıdan fuhşun yayılmasını önleyeceği düşünülmüştür. Öyle ki Hukuk İşleri Umum Müdürlüğü tarafından hazırlanan raporda, medeni evlenme ile aldığı karısının çocuk yapamayacağı veya devamlı hastalandığı anlaşılan erkeğin ikinci defa evlenmesine izin verilmesi savunulmuş ve böylece sahipsiz ve erkeğe nispetle kadın nüfusunun fazla olduğu yerlerde kadınların 'birek sahip bularak' fuhşun azalacağı ifade edilmiştir (Adliye Ceridesi, 1942: 1330). Fuhşun yayılmasına karşı evlilik kurumunun ön plana çıkarılması aynı zamanda evlilik yaşı ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda geç yaşta evlenmelerin de fuhşa yol açtığı öne sürülmüştür. Sadi İrmak (1941: 36) kaleme aldığı Millet Bünyesinin Hayati Meseleleri isimli kitapta, geç evlenmelerin erkeklerde yol açtığı 'büyük mahzurları' şu şekilde sıralamıştır: "Cinsî hastalıkların yayılması, umumî ahlakın düşmesi, bir yerde bağlanabilmenin zorlaşması, hissin zaafa uğraması, gayri tabii bir takım temayüllerin zuhuru." Evlilik yaşı ile ilgili tartışmalar bekârların da hedef tahtasına konulmasına yol açmış ve bekârların evlendirilmesine yönelik çözümler de aranmıştır. Her ne kadar bu süreçteki temel motivasyon ülke nüfusunu arttırmaksa da vatan borcu olarak sunulan evlilik kurumuna dahil olmayan bekârların farklı kadınlarla ilişkiye girmelerinin veya metres tutmalarının da bu şekilde önleneyeceği inancı çözüm arayışlarındaki bir diğer destekleyici etken olmuştur (Köroğlu, 1940: 2). Bu çözüm arayışlarındaki belki de en dikkat çekici adım ise her ne kadar yasalaşmamış olsa da Yozgat mebusu Sırrı İçöz tarafından verilen bekârlar vergisi hakkındaki kanun teklifi olmuştur (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1940: 34).²⁵ Bu teklif ile askerliğini yapmış bekâr erkekler ile 17 yaşını bitirmiş bekâr kızlardan vergi alınması ve bu vergi mükellefiyetinin 45 yaşına kadar sürmesi planlanmıştır (Akşam, 1940: 2).

Sonuç

Türkiye açısından İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi yaşanan askeri seferberlikten daha fazlasına yol açmıştır. Savaşın Türkiye'yi de içine alabileceği düşüncesiyle personel açısından oldukça büyük bir ordunun hazır hale getirilmesi sadece silahaltına alınan genç erkekleri ilgilendiren bir adım olmaktan çıkıp cephe gerisindekileri de etkileyen bir sürece dönüşmüştür. Savaş boyunca kötüleşen iktisadi koşullar özellikle kadınlar üzerinde etkisini gösterirken, bu süreçte belki de en ön plana çıkan sorun fuhşun artmış olmasıdır. Her ne kadar fuhuş yaygınlaşmış olsa da iktidarı bu açıdan asıl ilgilendiren nokta, yasal fuhşun değil yasadışı fuhşun, başka bir ifadeyle

çağdaki genç şahsın ruhundaki kargaşalığı ve bulanıklığı durultacak, onu doğru yola ulaştıracak sahneler yerine ballandıra ballandıra fuhuş levhaları göstermek ve onu da mazur bulacak maceralar yaratmak ve onları bu genç ruhların tertemiz ve fakat ne yapacağını bilmez beyinlerine nakş ve hâk etmek bizdeki sinemaların biricik işidir."

²⁵ Bekarlık Vergisi ile ilgili bir başka kanun teklifi 1944 yılında yine Sırrı İçöz tarafından sunulmuştur (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1944: 38).

resmî genelevler dışında yapılan fuhşun hız kazanmasıdır. Bu bağlamda genelevlerde devletin denetimi altında yapılan ve dolayısıyla kontrol altındaki fuhş randevuevlerine kayarak kayıt dışına çıkmıştır. Randevuevlerini de aşarak otel odalarına, plaj kabinlerine, hatta sinema localarına ulaşan yasal olmayan fuhş iktidarı iki açıdan tedirgin etmiştir. Öncelikle şehirde belli mahallerde yapılan yasal fuhşun şehrin sinemalar, plajlar gibi umuma açık yerlerine sıçraması, başka bir ifadeyle fuhşun gündelik hayatta daha görünür hale gelmesi, her şeyden önce toplum ahlakı açısından müdahale edilmesi gereken bir sürece dönüşmüştür. İktidarı yasal olmayan fuhşla mücadeleye götüren bir diğer temel etken ise kayıt altına alınamayan hayat kadınlarının, hastalık taşıyıp-taşımadıklarının denetlenememesinden ötürü toplum sağlığını tehdit eden bir hal almış olmasıdır. İktidar bu süreçte hem toplum sağlığını hem de toplum ahlakını tehdit olarak algıladığı yasal olmayan fuhşa karşı mücadele başlatmıştır. Fakat devlet ricali bu süreçte fuhşa yol açan iktisadi ve sosyal koşulları düzeltmek yerine, polisiye önlemler gibi palyatif çözümler bulmak yolunu seçmiştir. Devletin çizdiği sınırlarda ve belirlediği kurullarla fuhş yapmayı tercih etmeyenler polisiye önlemlerle engellenmeye çalışılmıştır. Fakat polisiye önlemlerin yasal olmayan fuhşu engelleyebildiğini iddia etmek oldukça güçtür. Zira hem İkinci Dünya Savaşı yıllarında hem de savaşın iktisadi, sosyal ve toplumsal sonuçlarının etkisini sürdürdüğü 1940'lı yılların ikinci yarısında yasal olmayan fuhş büyük oranda artmaya devam etmiştir.

Kaynakça

Arşiv

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). 030.10.206.407.14

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). 030.10.00.00.177.221.5.7.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). 490.1.0.0.162.646.1.

National Archives and Records Administration (NARA). 867.401.23. Letter from Robert P. Skinner to The Secretary of State, Subject: Women in Turkey, 31.03.1935. Report Prepared by Mr. Robert Coe, entitled Women in Turkey.

Resmî Yayınlar

İstanbul Umumi Meclisi D. Encümeni (16.01.1940). Karar No: 277.

İstanbul Umumi Meclisi D. Encümeni (16.07.1940). Karar No: 6264.

İstanbul Umumi Meclisi D. Encümeni (09.09.1940). Karar No: 7840.

İstanbul Umumi Meclisi D. Encümeni (10.09.1940). Karar No: 7841.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (8.IV.1940). Devre: VI, Cilt: 10, İçtima: 1, Otuz Yedinci İnikat.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (14.I.1944). Devre: VII, Cilt: 7, İçtima: 1, On Dokuzuncu İnikat.

Sürelî Yayınlar

Adasal R (1940). Sıhhat Gangsterleri ve Şarlatanları. *Tasvirî Efkâr*, 3 Eylül, 3.

Adliye Ceridesi (1942). Yüksek Vekâlete. 12: 1327-1353.

Akbeğ F (1949). Fuhşla Mücadele. *Seksoloji: Cinsi Bilgiler Mecmuası*, 9: 20-23.

Akşam (03.01.1939). Gizli Fuhşla Mücadele.

Akşam (06.04.1940). Bekârlık Vergisi.

Akşam (01.10.1940). Bir Randevu Evi Basıldı.

Akşam (29.06.1944). Hacı ağanın Başına Gelenler.

Akşam (03.12.1945). İki Randevu Evi.

Atsız (1944). Türk Kızları Nasıl Yetiştirilmeli. *Orhun*, 13: 15.

Avni H (1943). İstanbul'un Nüfusu Neden Artıyor?. *Yurt ve Dünya*, 31: 236-238.

Baltacıoğlu İ H (1936). Aile Faciaları Karşısında Ne Düşünüyoruz?. *Yeni Adam*, 129: 2.

Büyük Doğu (1946). Varan 1: Sümerbank. *Büyük Doğu*, 22: 4-5.

Chicago Daily Tribune (10.11.1950). Turkey to Shut Brothels; Isn't Sure It is Wise.

Cumhuriyet (21.04.1939). Beyoğlu 47 nci Mekteb Derhal Başka Bir Binaya Nakledilmelidir.

Cumhuriyet (03.08.1939). Şehirde Zabıta Vak'aları Azaldı.

Cumhuriyet (07.07.1940). Randevu Evlerinde Yakalanan Kadınlar.

Çandır R (1944). İşte Yunanistan! Yunanistan Açlık ve Frengiden Kırılıyor!. *Büyük Doğu*, 30: 9.

Dincer C (1946). Kadın İşçilerimiz, Kreş ve Çocuk Yuvası İhtiyacımız. *Çalışma*, 8: 28-29.

En Son Dakika (16.07.1942). Bir Randevucu Kadının Marifetleri.

En Son Dakika (20.11.1942). Zenci Emine, Küçük Kızlara Serbestçe Nasıl Fuhş Yaptırıyormuş?

En Son Dakika (25.06.1943). Çocuklarını Geçindirmek İçin Umumhane Açmış!

En Son Dakika (25.08.1943). Gençlerimizin Ahlakı Gün Geçtikçe Sukut Mu Ediyor?

En Son Dakika (27.08.1943). Kızlarımızın Ahlakı Gün Geçtikçe Sukut Mu Ediyor?

- Eriş M (1949). Basın ve Fuhuş. *Kelebeç*, 23: 3.
- Ersöz C (1987). Elli Yıl Öncesinin Ünlü Evleri ve Kadınlarıyla Abanoz Sokağının İffeti. *Cumhuriyet (Dergi)*, 82: 10-11.
- Gülersoy Ç (1990). Abanoz Sokağı. *Cumhuriyet*, 5 Şubat, 9.
- Güneysu A (1945). Peşlerine Takılan Zorbalar. *Tanin*, 12 Nisan, 5.
- Hakikat (04.11.1940). Gizli Fuhuşla Mücadele.
- İrdel H O (1943). Polisin Selâhiyetlerinden: Fuhuşla Mücadele. *Polis Dergisi*, 335: 20-28.
- Kaflı K (1943). Ahlaksızlığa Karşı. *Haber (Akşam Postası)*, 8 Eylül, 2.
- Kaflı K (1943). Kızlarımızın Ahlâkı, *Haber (Akşam Postası)*, 29 Eylül, 2.
- Kaflı K (1949). İstanbul'da 5000 Fahişe. *Yeni Sabah*, 1 Mayıs, 2.
- Karay R H (1946). Hacıağalar Dönüyor. *Akşam*, 16 Haziran, 5.
- Kısakürek N F (1946). Başyücelikte Ceza Ölçüsü. *Büyük Doğu*, 46: 2.
- Köroğlu (13.04.1940). Bekârlar Lâfım Size!
- Köroğlu (10.08.1940). Amma Ana Ha.!
- Küçükay N (1939). Ahlâk Bozukluğu. *Bozkurt*, 1: 15-16.
- Laç A Ş (1946). Fuhuş. *Büyük Doğu*, 17: 4.
- Muhsinoğlu N (1943). Sınıflardan Cemiyete... Dokuz Fahişe Arasında. *Büyük Doğu*, 11: 4-16.
- Muhsinoğlu N (1945). Yeni Bir Tarz. *Büyük Doğu*, 8: 15.
- Nurettin V (1943). Ahlak Zabıtasının Sefahet Yerlerinden Topladığı Genç Kızlar. *Akşam*, 29 Ağustos, 3.
- Önen Y R (1942). Otellerde Oda ve Plajlarda Kabine Nasıl Kiralanır? *En Son Dakika*, 21 Ağustos, 2.
- Önen Y R (1943). Sinemaların Gündüz Seanslarının Kaldırılması Doğru Değildir. *En Son Dakika*, 11 Ocak, 2.
- Önen Y R (1943). Zabıtamızın Ahlak Kontrolü. *En Son Dakika*, 23 Ağustos, 3.
- Önen Y R (1945). Randevuculukla Mücadele. *En Son Dakika*, 28 Temmuz, 3.
- Pekgirgin V (1949). Ahlak Düşkünlerine Karşı Açılan Savaş Şiddetleniyor. *Kelebeç*, 20: 4-7.
- Saymen F H (1950). Türkiye'de Fuhuşla Mücadele. *Seksoloji: Cinsi Bilgiler Mecmuası*, 21, 1-5.
- Seno C (1946). Çalışan Kadın ve Aile. *Büyük Doğu*, 49: 3.
- Seno C (1946). Kadın Çalışmamalı. *Büyük Doğu*, 50: 3.
- Sertel S Z (1940). Hukukçular Buna Ne Der? *Tan*, 23 Mart, 5.
- Sertel S Z (1940). Meslek Kadınının Şikâyeti. *Tan*, 27 Mart, 5-6.
- Sertel S Z (1940). On Altı Suale On Altı Cevap. *Tan*, 6 Mayıs, 5-6.
- Sertoğlu M (1945). Hak Edilmiş Mükafatlar. *Tanin*, 5 Nisan, 3.
- Sertoğlu M (1945). Fuhuş Yuvası Oteller Hakkında. *Tanin*, 24 Mayıs, 3.
- Sertoğlu M (1945). Yine Fuhuşla Mücadele Hakkında. *Tanin*, 27 Mayıs, 3.
- Son Posta (04.02.1941). İki Fuhuş Yuvası Daha Basıldı.
- Son Posta (11.11.1941). Dün Kasımpaşa'da Bir Fuhuş Yuvası Basıldı.
- Tan (13.01.1942). Polise Rüşvet Veren Randövücüler.
- Tan (08.05.1942). Sinema Locasında Bir Cürmümeşhut Tertip Edildi.
- Tan (08.06.1942). Yersiz Muameleler Yaptırmamalıyız.
- Tanin (24.12.1944). Bir Cürmümeşhud.
- Tanin (04.07.1945). Beyoğlu'nda İki Randevu Evi Kapatıldı.
- Tanin (16.08.1945). Ahlak Zabıtası Faaliyeti.
- Tanin (26.10.1945). Bir Randevu Evi Bulundu.
- Tasviri Efkar (04.09.1940). Randevucular Toplattırılıyor.
- Ulus (20.06.1940). İstanbul'da Kapatılan Randevu Evleri.
- Ulus (16.08.1940). İstanbul'da Basılan Randevu Evleri.
- Ulus (29.08.1940). İstanbul'da Kapatılan Randevu Evleri.
- Vakit (17.01.1939). Aksaray'da Bir Randevu Evi Basıldı.
- Vakit (20.06.1939). Bir Randevu Evi Basıldı.
- Vakit (19.04.1940). Randevu Evi İşleten Kadın.
- Vakit (19.04.1940). Randevu Evi İşleten Kadın Polise Rüşvet Teklifinden Mahkûm Oldu.
- Vakit (22.12.1940). Sinemada Münasebetsiz Vaziyette Yakalandılar.
- Vakit (28.01.1941). Bir Randevu Evinde 11 Yaşında Bir Kız Bulundu.
- Vakit (16.02.1941). Şiddetli Bir Ahlak Mücadelesi.
- Vakit (10.06.1941). Gizli Bir Randevu Evi Basıldı.
- Vakit (17.02.1942). Fatih'te Bir Randevu Evi Basıldı.
- Vakit (17.09.1942). Bir Fuhuşa Teşvik Suçlusu Mahkûm Oldu.
- Vakit (24.08.1943). 14-18 Yaş Arasında 100 Fuhuş Yapan Kız Yakalandı.
- Vakit (06.09.1943). Gizli Fuhuş Mücadelesi.

Vakit (01.06.1944). Bir Randevu Evi Basıldı.
Vakit (24.05.1945). Beyoğlu'nda Beş Otel Kapatıldı.
Vatan (11.11.1940). Fuhşa Karşı Mücadele Arttırıldı.
Vatan (17.12.1940). Bir Randevu Evi Bulundu.
Vatan (16.04.1941). Randevucu Atina Adalet Pençesinde.
Yalçın H (1942). Kanunsuz Evlenmeler. *Adliye Ceridesi*, 12: 1391-1395.
Yeni Adam (16.09.1943). Fuhuşla Mücadele Nasıl Olabilir?. 5.
Yesari M (1943). Ahlâk Facialarımız Üstünde. *Büyük Doğu*, 16: 3.
Yurt ve Dünya (01.03.1944). Vurgunculuğa Karşı. 41: 145-146.

Kitaplar ve Makaleler

Adil F (2018). *Asmalmescit 74 (Bobem Hayatı)*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
Akbal O (2019). *Önce Ekmekler Bozıldı: Bütün Öyküleri-I*. İstanbul: Doğan Kitap.
Akdemir N (1944). *Hacı Ağanın Kaymak Tabacı*. İstanbul: Aydınlık Basımevi.
Alan G (2014). 19. Yüzyılda Osmanlıda Sürgün Politikası Çerçevesinde Sürgün Kadınlar. *Belleken*, 78 (281): 245-272.
Arpacı M (2014). Hastalık, Ulus ve Felaket: Türkiye'de Frengi ile Mücadele (1920-1950). *Toplum ve Bilim*, 130: 59-86.
Belli M (1989). *İnsanlar Tanıdım (Mibri Belli'nin Anıları)*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
Boysan A (2019). *İstanbul'un Kayıt Kışeleri*. 17. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Cantek L (2013). *Cumhuriyet'in Biliş Çağı: Gündelik Yaşama Dair Tartışmalar (1945-1950)*. 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
Czech H (2011). Venereal Disease, Prostitution, and the Control of Sexuality in World War II Vienna. *East Central Europe*, 38(1): 64-78.
Çenebaz (1945). *Hacı Ağ ve Bar Türküleri*. Giresun: Yeşil Giresun Matbaası.
Derviş S (2021). *Fosforlu Cevriye*. İstanbul: İthaki Yayınları.
Diamond H (2013). *Women and the Second World War in France 1939-1948 Choices and Constraints*. New York: Routledge.
Dikici A (2014). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyete Miras Kalan İç Güvenlik Anlayışı ve Türk Polis Teşkilatı. *Türk İdare Dergisi*, 479: 91-122.
Dönmezer S (1950). *Umumi Âdab ve Aile Nizamı Aleyhinde Cürümler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
Evered K T ve Evered E Ö (2012). Syphilis and Prostitution in The Socio-Medical Geographies of Turkey's Early Republican Provinces. *Health & Place*, 18: 528-535.
Evered K T ve Evered E Ö (2013). 'Protecting The National Body': Regulating The Practice and The Place of Prostitution in Early Republican Turkey. *Gender, Place and Culture*, 20(7): 839-857.
Foucault M (2015). *Biyopolitikanın Doğuşu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Freely B ve Freely J (2019). *Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Biyografi*. 6. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi (1935). Ankara: D. Müfit Matbaası.
Irmak S (1941). *Millet Bünyesinin Hayatı Meseleleri*. Ankara: Ulus Matbaası.
İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı 1939-1943 (1944). İstanbul: İstanbul Belediyesi Neşriyat ve İstatistik Müdürlüğü.
İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı 1945-1949 (1950). İstanbul: İstanbul Belediyesi Neşriyat ve Umum Müdürlüğü.
Kaptan (Arkan) Ö (1993). *Beyoğlu: Kısa Geçmişi, Argosu*. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
Karakoyunlu Y (2016). *Salkım Hanım'ın Taneleri*. 16. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap.
Kısakürek N F (2013). *Vesikalar Konuşuyor*. 2. Baskı, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
King C (2019). *Pera Palas'ta Geceyarısı: Modern İstanbul'un Doğuşu*. İstanbul: Alfa Yayınları.
Lemke T (2013). *Biyopolitika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
Makal A (1999). *Türkiye'de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946*. Ankara: İmge Kitabevi.
Metinsoy M (2017). *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye: Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum*. 2. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Nacar C (2006). Ekmeğin Yokluğunu Bilirim, Kıtığı Gördüm: İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Kentsel Alanlarda Emekçiler. *Praksis*, 16: 195-218.
Özbek M (2010). The Regulation of Prostitution in Beyoğlu (1875-1915). *Middle Eastern Studies*, 46 (4): 555-568.
Özman A. Ve Yakın A Y (2020). Anti-Komünist Fanteziler: Doğa, Toplum, Cinsellik, *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (Der. İnci Özkan Kerestecioğlu ve Güven Gürkan Öztan). İstanbul: İletişim Yayınları.
Scognamillo G (1990). *Bir Levantenin Beyoğlu Anıları*. 4. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları
Scott G R (1996). *The History of Prostitution*. London: The Guernsey Press.
Sertel S (1987). *Roman Gibi: Demokrasi Mücadelesinde Bir Kadın*. İstanbul: Belge Yayınları.
Seviş V R (1939). Cumhuriyet Halk Partisi ve Aile. İçinde: *CHP Konferanslar Serisi Kitap: 10*. Ankara: Recep Ulusoglu Basımevi, 3-11.
Şahinbaş C (1945). *Hacı Ağ Barda*. İstanbul: Tecelli Matbaası.
Şahinbaş C (1945). *Hacı Ağ İstanbul'da*. İstanbul: Tecelli Matbaası.

- Şahsuvaroğlu B N (1953). *İstanbul'da 500 Yıllık Hayatımız*. İstanbul: İstanbul Fetih Derneği Neşriyatı.
- Tirali N (1998). *Yirmibeş Kuruşa Amerika*. 4. Baskı, İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Toprak Z (1987). İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933. *Tarih ve Toplum*, 39: 31-40.
- Toprak Z (2017). *Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma 1908-1928*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Uçak H (1949). *Hacıağa İstanbul'da*. İstanbul: Bakış Matbaası.
- Uludağ O Ş (1943). *Çocuklar Gençler Filmler*. İstanbul: Kader Basımevi.
- Willcox R R (1961). Prostitution and Venereal Disease : Social Considerations of Prostitution, *British Journal of Preventive and Social Medicine*, 15(1): 42-47.
- Yakut K ve Yetkin A (2011). II. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Ahlâk Bunalımı: Fuhuş Meselesi, *Kebikeç*, 31: 275-307.
- Zührevi Hastalıklar Müptelalarına Nasihatler ve Tavsiyeler (1931), Yeni Gün Matbaası, Ankara.

Tezler

- Akman A (1949). Fuhuş Hadisesine Dair Sosyolojik Bir Etüd. (Bitirme Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Doğan C (2018). Dersaadet'te Fuhuş: Mekânlar, Aktörler ve Söylemler (1876-1923). (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarioğlu E (2004). Reconstructing The Experiences of Lower Class Women in Urban Turkey During World War II. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

EXTENDED ABSTRACT

Although Turkey didn't fight in World War II it was heavily affected by economic, political, cultural and social problems brought about by the war. The developments in the war period affected Turkish economy adversely and the disrupted economy in Turkey led to many social problems such as begging, theft or gambling which were more common in the cities. The prostitution is one of these problems and it flourished in Istanbul in war period due to either it was the most populated city in Turkey or its economic life was much better in compared to other Anatolian cities. As the men took part in army in the war period the women had to earn money for not only for themselves but also their families. During the war increased inflation and difficulty in finding job made life even more difficult for women. So the deteriorating economic situation in war period led to many women to be prostitute and the number of prostitutes in Istanbul increased sharply. As archival documents could not be reached it is not possible to say how many prostitutes there were in Istanbul during the war. However the newspapers stated that the number of prostitutes in Istanbul in the war period was much higher than the number in 1939. Although there were 269 prostitutes in legal brothels in Istanbul in 1939, more than 100 women were detained on charges of prostitution only in raids by police on 22 August 1943.

The legal brothels in Istanbul in this period were in Zıba, Galata and Abanoz. Not only these legal brothels but also the prostitutes in there were under state control. The main problem in prevalence of prostitution in Istanbul in war period is that illegal prostitution replaced legalized one. Due to both the need to earn more and the desire not to be under the strict control of state the illegal prostitution in Istanbul flourished. The illegal prostitution took place clandestine brothels, hotel rooms, cinemas or beaches. In other words, the illegal prostitution in clandestine brothels, hotels, cinemas or beaches replaced legal prostitution in brothels under state-specified conditions and regulations. This situation led to two problems, one of which was related with health. The number of venereal disease cases increased in Istanbul during the war. While the number of syphilis and gonorrhea patients registered and treated in Istanbul was 1565 in 1939, this number increased to 4084 in 1944. The other problem that stemmed from prevalence of illegal prostitution was that it affected the public morality negatively. The especially state officials thought that prostitution became more visible as it was done in hotels, cinemas or beaches and it undermined families considered the foundation of the society.

As it concerned both public health and public morality the state started to fight against illegal prostitution in Istanbul. The state tried to combat illegal prostitution with repressive measures such as police raids or arresting instead of focusing on its reasons, especially economic ones. Police raided cinemas, hotels, beaches or clandestine brothels. Legal proceedings were initiated for the women or men who run clandestine brothels and they were sentenced to prison. The prostitutes caught in raids were taken to the hospitals in order to determine whether they had venereal disease. However the owners of clandestine brothels and the prostitutes developed various forms of struggle against raids by police. The owners of clandestine brothels tried to prevent raids by bribing or having sexual relations with police officers. Also they went on illegal prostitution in different addresses after getting out of prison. Also young prostitutes used fake identity cards in order not to attract attention of the police since women under age of 21 were not allowed to engage in prostitution. It is difficult to say that preventive measures against illegal prostitution have been successful. The detention of almost 250 prostitutes by morality police in Istanbul in August 1945 showed that illegal prostitution continued to spread in Istanbul even in the last stages of the Second World War.

This study aims to reveal the prostitution problem in Istanbul during the Second World War by using newspapers, magazines, and archives. Firstly, it will focus on spread of prostitution and reasons of increase in number of prostitutes in Istanbul during the war. Then it will be tried to find the answer to why prostitution took place in clandestine brothels instead of in legal brothels in streets such as Zıba, Galata and Abanoz. Finally, the steps taken by state to prevent illegal prostitution in mostly clandestine brothels will be discussed.